

**DIN „MEMORIALISTICA MĂRUNTĂ” A REVOLUȚIEI DE LA
1848-1849 DIN TRANSILVANIA.
ÎNSEMNĂRI DESPRE PREFECTUL LEGIUNII CÂMPIEI,
NICOLAE VLĂDUȚIU**

NICOLAE DUMBRĂVESCU

Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia
ndumbravescu@yahoo.com

Cuvinte cheie: revoluție, 1848-1849, preot, prefect, Legiunea Câmpie, memorialistică
Keywords: Revolution, 1848-1849, priest, prefect, Câmpia Legion, memoirs

Numeroasele scrieri memorialistice ce au apărut în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și primele decenii ale secolului al XX-lea despre Revoluția de la 1848-1849, tratează pe lângă evenimentele revoluționare din acel an și o serie de aspecte din viața și activitatea conducătorilor ei, între care îi amintim pe: Avram Iancu, Ioan Axente Sever, Nicolae Vlăduțiu, Ioan Buteanu și alții. Astfel, în acest articol ne propunem să aducem în atenția istoricilor și pasionaților de istorie o scurtă relatare de „memorialistică mărunță”, închinată prefectului Legiunii Câmpiei, Nicolae Vlăduțiu, scrisă de nestorul presei românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, George Bariț, și publicată în paginile revistei Transilvania din 1886, principalul organ de presă al Astreii.

Numeroasele scrieri memorialistice ce au apărut în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și primele decenii ale secolului al XX-lea despre Revoluția de la 1848-1849¹ tratează pe lângă evenimentele epocale din acel an, așa cum le numea Ioan Oros alias Rusu în memoriile sale, și o serie de aspecte din viața și activitatea conducătorilor. Până în prezent, doar o parte din scrierile memorialistice ce i-au avut în prim plan pe Avram Iancu² și Ioan Axente Sever³ au fost scoase la lumină de către istoriografia românească, celelalte scrieri ce le-au fost închinată prefectilor Nicolae Vlăduțiu, Ioan Buteanu, Vasile Moldovan, Simion Balint și alții au rămas uitate, în special în paginile ziarelor și revistelor din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea. Astfel, în acest articol ne propunem să aducem în atenția istoricilor și pasionaților de istorie o scurtă relatare de „memorialistică mărunță”, închinată prefectului Legiunii Câmpiei, Nicolae Vlăduțiu, scrisă de nestorul presei românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, George Bariț⁴, și publicată în paginile revistei *Transilvania*⁵ din 1886, principalul organ de presă al Astreii.

¹ Bocșan, Leu 1988; Bocșan, Leu 2000; Bocșan, Grăf 2003; Neamțu, Tutula 2008.

² Teodor 1972; Ranca, Nițu 1974; Ranca 1996; Dumbrăvescu 2016, p. 159-179.

³ Dumbrăvescu 2015a, p. 55-71.

⁴ George Barițiu a fost reputat istoric și patriot, cel mai valoros jurnalist al secolului al XIX-lea. George Bariț a fost originar din Jucul de Jos, dintr-o familie de armaliști, băiatul preotului Ioan Barițiu alias Pop și a moldovencei Ana Rafila născută Cornea, învață la Trascău Remetea (unde va primi și cunoștințe de latină), după care va studia la gimnaziul latin din Blaj (până la 1827) și la liceul academic din Cluj (poetica, retorica și facultatea de filosofie). Între 1832-1834 îl regăsim la Blaj, printre studenții de la seminarul teologic, într-un mediu cultural animat de ideile romantismului și ale liberalismului

Înainte de a trece la analiza propriu-zisă a acestui izvor narativ, ne propunem să creionăm un scurt medalion biografic al prefectului Legiunii Câmpiei, Nicolae Vlăduțiu. Acesta s-a născut în anul 1818, în localitatea Bogata de Mureș. Urmează cursurile gimnaziale la Târgu Mureș și Blaj, apoi dreptul la Cluj. După finalizarea studiilor de drept în orașul de pe Someș, Nicolae Vlăduțiu se reîntoarce la Blaj unde a studiat teologia devenind preot în localitatea natală.

Se implică activ în Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania fiind unul dintre preoții români, care au promovat în rândurile țăranilor proclamația lui Aron Pumnul prin care îi informa pe aceștia despre adunarea de la Blaj. În decembrie 1848, Nicolae Vlăduțiu a fost numit de către Comitetul Național Român, prefect al Legiunii Câmpiei ce era compusă din 92 de sate. După invadarea Câmpiei Transilvaniei de către trupele generalului Bem, Nicolae Vlăduțiu s-a retras în Munții Apuseni, contribuind la lupta de apărare a acestora alături de Avram Iancu și alți prefecti printre care amintim pe Ioan Buteanu, Ioan Axente Sever, Vasile Moldovan. În Munții Apuseni, Nicolae Vlăduțiu se face remarcat în luptele purtate cu trupele lui Hatvani și Farkas Kemény la Sohodol, în jurul localității Roșia, la Fântânele și Ponorul Remetei.

După revoluție Nicolae Vlăduțiu a ajuns în pragul sărăciei, întrucât și-a pierdut tot avutul în timpul acesteia, iar în anii ce au urmat a fost urmărit de autoritățile maghiare și chiar arestat. Se stinge din viață în anul 1872, în același an cu craiul Munților Apuseni, Avram Iancu⁶.

Așadar, după ce am realizat acest scurt medalion biografic revenim la subiect și menționăm că, în primele pagini ale scrierii sale memorialistice despre Nicolae Vlăduțiu, George Bariț face un nou apel către toți participanții la Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania, să-și scrie memoriile și să adune orice document despre acele evenimente sângeroase de la mijlocul secolului al XIX-lea, dându-i astfel exemplu pe maghiarii și sașii care adunau orice document pe baza căruia puteau scrie istoria acelor ani. Astfel, George Bariț relua apelul făcut la sfârșitul deceniului șapte al secolului al XIX-lea prin care îndemna atât pe combatanții cât și pe simplii observatori să-și scrie memoriile și să adune toate documentele despre acele sângeroase evenimente, întrucât

întreținute de profesorii Simion Bărnuțiu, Ioan Rusu, Timotei Cipariu ș.a. După terminarea studiilor, Barițiu va îmbrățișa o extrem de variată activitate culturală, politică și publică: profesor de fizică la liceul din Blaj și organizator (din 1836) al învățământului românesc din Brașov, la solicitarea negustorilor; fondator al presei moderne românești, datorită contribuției la apariția și editarea *Gazetei de Transilvania* și a *Foii pentru minte, inimă și literatură*. Participarea activă, de pe poziții democratice, la Revoluția de la 1848-1849, reprezentând ideile cardinale și dezideratele naționale și sociale ale națiunii române, dovedindu-se de partea progresului economic și cultural; adept al activismului politic românesc în epoca absolutismului liberal, în raport direct cu noile condiții politice și sociale create; activitatea conștientă și concludentă în cadrul „Astreii” (a fost unul din fondatori) și în jurul revistei *Transilvania* (1868); deputat în dieta de la Sibiu ori reprezentant al românilor în senatul imperial; membru al Societății Academice Române (președinte al Secției istorice și chiar al ilustrului for) etc. Sunt doar câteva din jaloanele unei vieți și activități multilaterale ale lui George Bariț (Pentru mai multe amănunte despre viața și activitatea lui George Bariț vezi: Bănescu 1910; Netea 1966).

⁵ *Foia Asociațiunii transilvănene pentru literatura română și cultura poporului român*, ASTRA, revistă culturală cu caracter enciclopedic apare inițial la Brașov (1 ianuarie 1868-15 decembrie 1878), sub redacția lui George Barițiu, apoi la Sibiu unde din colectivul de redacție au făcut parte în perioade diferite: Corneliu Diaconovich, I. Popescu, Zaharia Boiu, Silviu Dragomir, Onisifor Ghibu, Ștefan Manciulea, Ioan Lupaș, ș.a. În revista *Transilvania* apar numeroase materiale istorice, folclorice, etnografice, precum și articole și evocări consacrate lui Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri, Ion Maiorescu, Titu Maiorescu, Andrei Mureșanu, Alexandru Odobescu. Pentru mai multe amănunte vezi: Răduică, Răduică 1996, p. 413; Hangiu 2008, p. 306-311.

⁶ Olteanu 1972, p. 397-406; Baciu 1977.

numai așa pot justifica în fața autorităților și împăratului acțiunile lor din timpul revoluției⁷. În acest sens George Bariț deplânge faptul că nu tuturor prefectilor li s-au cerut rapoarte scrise, și nici aceștia din pură convingere că au trăit evenimente istorice importante nu au consemnat în scris cele întâmplate în timpul revoluției, fapt care ar fi contribuit la reliefaarea adevărului istoric despre acele sângeroase mișcări revoluționare, întrucât istoricii maghiari scot la lumină doar acele aspecte ce le convin lor, fără a analiza și variantele românești despre acele evenimente⁸.

După ce face această nouă pledoarie pentru adunarea și publicarea izvoarelor narative privitoare la Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania, George Bariț revine la subiect și ne oferă o serie de amănunte despre genealogia și originea familiei preotului, Nicolae Vlăduțiu, despre cum o parte a acestei familii a ajuns în jugul iobăgiei, iar cealaltă să îmbrace haina preotească ortodoxă la început și, după un conflict cu conducerea de la Sibiu, în anul 1835 să treacă la greco-catolicism – după cum ne mărturisește memorialistul: „Se pare însă din unele acte, că acest preot, Vasile din Bogata avuse mari neplăceri atât cu Sibiu, cât și cu asupritorii săi din loc, că-ci pe la 1834 îl vedem căutând apărare la Blasiu, iar din decretul episcopului Ioan Lemeni subscris în Februarie 1835 contrasemnat de arhivarul Ștefan Manfi aflăm, că acest paroh Vasile numiții aici Popa era nu Popoviciu, trecând la biserica greco-catolică, fu primit în gremiul clerului diecezan cu recunoașterea apriata a validității hirotoniei sale din 1815”⁹.

Continuă apoi cu informații despre participarea preotului, Nicolae Vlăduțiu, la Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania, exemplificând foarte bine situația sa materială din toamna anului 1848. Astfel, George Barițiu ne oferă un adevărat catalog al bunurilor pe care Nicolae Vlăduțiu le deținea și care i-au fost răpitate sau distruse în timpul revoluției de către insurgenții maghiari, motiv pentru care vom tipări următorul tabel edificator (**Fig. 1**).

Animale	Unelte gospodărești	Cereale, băuturi și alimente	Nutreț pentru animale	Alte produse gospodărești
4 boi	3 cară	194 feldere grâu	2 clăi de fân	24 stupi
6 junei	2 pluguri	37 cubuli grâu	-	Veșminte pentru membrii familiei și servitori.
3 vaci	-	438 feldere alte cereale: seară, cucuruz, orz,	-	Pănură și cânepă
3 iepe	-	Vin, vinars	-	-
116 oi cu miei	-	Cărnuri de porc brânzeturi și unturi	-	-

Fig. 1. Tabel cu pagubele suferite de familia lui Nicolae Vlăduțiu în timpul Revoluției de la 1848-1849 din Transilvania¹⁰

⁷ Pentru mai multe amănunte despre importanța apelului făcut de George Bariț la sfârșitul deceniului șapte al secolului al XIX-lea privind scrierea adunarea și publicarea izvoarelor privitoare la Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania vezi: Neamțu, 1992; Neamțu 2011, p. 160-179; Dumbrăvescu 2015b, p. 53-55.

⁸ Barițiu 1886, p. 2-3.

⁹ Barițiu 1886, p. 5.

¹⁰ Barițiu 1886, p. 5.

Pentru a prezenta lectorului contemporan faptul că răpirea și distrugerea bunurilor lui Nicolae Vlăduțiu nu au fost un caz singular în cadrul Revoluției de la 1848-1849 din Transilvania, memorialistul ne prezintă și cazul preotului Nicolae Simonfi, căruia insurgenții i-au dat pradă focului toate bunurile după cum ne vom edifica din următorul tabel (**Fig. 2**) întocmit pe baza relatării memorialistice a lui George Bariț.

Animale	Unelte gospodărești	Cereale, băuturi și alimente	Nutreț pentru animale	Alte produse gospodărești
9 porci		Grâul tot	20 cară fân	12 stupi
		8 cără cucuruz		Mobilierul
		30 feldere făină de grâu		Haine

Fig. 2. Tabel cu pagubele suferite de familia preotului Nicolae Simonfi în timpul Revoluției de la 1848-1849 din Transilvania¹¹

Prin urmare, în această primă parte a relatării sale memorialistice, George Bariț evidențiază atât bogăția preotului Nicolae Vlăduțiu la momentul izbucnirii războiului civil, cât și pagubele pe care le-a suferit acesta în timpul revoluției, cazul său nefiind unul singular, întrucât majoritatea preoților (fie ei greco-catolici fie ortodocși) și locuitorilor din Câmpia Transilvaniei și-au pierdut toată agoniseala în toamna anului 1848, o parte răpită de insurgenții maghiari, iar altă parte dată pradă focului. Drept urmare, aceștia au rămas săraci ca niște șoareci din biserică, după cum ne mărturisea preotul Chirileului Isaia Moldovan în memoriile sale: „Eram sărac ca șoarecele din biserică, după cum e zicala”¹². În acest sens, pentru a edifica și mai bine situația de sărăcie în care au ajuns preoții transilvăneni, indiferent că erau greco-catolici sau ortodocși, vom prezenta pagubele pe care le-a suferit parohul Cătinei, Vasile Turcu, care a fost arestat și executat la Cluj. Acestuia i-a fost distrusă casa și răpită toată agoniseala, rămânând în urma sa patru copii orfani de ambii părinți, care au trăit din mila enoriașilor¹³. Un alt exemplu este și cel al preotului ortodox Ioan Montanovici căruia rebelii maghiari i-au luat tot avutul și a rămas văduv cu doi copii mici după cum aflăm dintr-o adeverință emisă de judele Ioan Manica împreună cu jurații Doftor Nonu, Jakob Boțok, Iohann Binder, Chimu Oltean și de notarul Andreas Pross: „Noi cei mai jos subscriși aici la satul Pucea districtul Mediașului, jurați satului din această adeverință precum parohul de aici cu numele Ioan Montanovici, neunit, în ani trecuți multe jafuri a pătimit de la rebeli maghiari din lăuntru și din afară, i-au luat tot ce au căpătat și rămânând văduv de șapte ani cu doi prunci rămași de mamă până acum i-au învățat la școli în gimnaziul împărătesc la Maros Vásárhely, care acum nu este în stare de ai mai învăța la școli fiind jefuit și prădat de rebelii maghiari, nici de aș-i putea chivernisi casa sa fără de ajutorul mai multor stăpânirii; aceasta o mărturisim în conștiința sufletelor noastre”¹⁴.

¹¹ Barițiu 1886, p. 5.

¹² Moldovan 2014, p. 72.

¹³ Hancu 2012, p. 370.

¹⁴ Hancu 2012, p. 610-611.

Un alt exemplu de preot care a suferit mult de pe urma revoluției este cel al preotului din Chirileu, Isaia Moldovan, care și-a pierdut toată agoniseala dobândită până atunci, lucru pe care îl vom observa și din următorul tabel edificator (**Fig. 3**).

Casa	Anexe gospodărești	Animale	Cereale băuturi și alte alimente	Nutreț pentru animale	Alte unelte gospodărești
1 casă	Poiata de blane	4 boi	90 clăi de grâu	30 care fân	O căruță
	Un grajd de cai de blane	1 vacă	200 feldere grâu în grăunte		2 pluguri
	Șura	3 junci	70 feldere cucuruz		Tot mobilierul casei și hainele
	Toate gardurile	2 iepe	7 care cucuruz		
	Trei cotețe de bârne	39 oi			
	Un șopru				
	Un coșeriu de lețuri				

Fig. 3. Tabel cu pagubele suferite de familia preotului Isaia Moldovan în timpul Revoluției de la 1848-1849 din Transilvania¹⁵

Atât cazurile prezentate de George Bariț, în această relatare de „memorialistică mărunță”, cât și celelalte prezentate în articolul de față sunt doar câteva din multitudinea cazurilor prezente în Transilvania la finalul Revoluției de la 1848-1849. Unii dintre acești preoți care au ajuns în pragul sărăciei și-au reconstruit casele cu ajutorul enoriașilor din localitățile pe care le păstoreau, un bun exemplu în acest sens este cel al lui Isaia Moldovan care ne mărturisește în memoriile sale că, din resturile nearse și-a ridicat cu ajutorul enoriașilor o colibă pe care a acoperit-o cu trestie, unde a locuit cu preoteasa o buna perioadă de timp¹⁶. Alții s-au confruntat până la finalul vieții cu sărăcia, un bun exemplu în acest sens fiind cazul preotului din Bogata de Mureș, Nicolae Vlăduțiu.

În continuarea relatării sale memorialistice, George Bariț ne oferă o serie de exemple de umanitate pe care Nicolae Vlăduțiu le-a săvârșit în toamna anului 1848. Astfel că, în localitatea Bogata, deși locuiau atât români cât și maghiari, Nicolae Vlăduțiu a reușit să evite masacrele și să țină în deplină armonie cele două națiuni conlocuitoare din această așezare mureșană. Aceste aspecte au fost evidențiate și de Vasile Moldovan în memoriile sale, care menționa faptul că în primăvara anului 1848 pe când a ajuns în localitatea Bogata preotul Nicolae Vlăduțiu a luat o copie a proclamației lui Aron Pumnul și le-a explicat-o ambelor națiuni conlocuitoare în această localitate, încercând și reușind încă de la începutul revoluției să țină în deplină armonie locuitorii maghiari și români din Bogata. De asemenea, memorialistul mai evidențiază faptul că mulți locuitori maghiari din Bogata de Mureș i-au rămas fideli preotului pe tot parcursul revoluției luând parte alături de el la adunările de la Blaj și chiar în pribegia din Munții Apuseni¹⁷. Un bun exemplu de umanitate înfăptuit de Nicolae Vlăduțiu în timpul revoluției îl identificăm în raportul prefectului Avram Iancu din care aflăm că

¹⁵ Mișu 2012, p. 201; Dumbrăvescu 2014, p. 715.

¹⁶ Moldovan 2014, p. 72.

¹⁷ Moldovan 1895, p. 15.

fostul prefect al Legiunii Câmpiei a cruțat de la foc locuințele și bunurile lui Farkas Kemény, acesta chiar mulțumindu-i în acest sens, după cum ne mărturisește prefectul Legiunii Auraria Gemina: „scrisă o scrisoare prefectului Vlăduțiu în care nu mai amenința, ci mulțumea prefectului că acesta cruțase moșiile sale – ale lui Kemény – de pe câmpie, în așa fel, încât nu a suferit nici o pagubă”¹⁸. În cea de a doua parte a relatării sale memorialistice, George Bariț ne oferă o serie de amănunte despre numirea lui Nicolae Vlăduțiu în funcția de prefect al Legiunii Câmpiei, despre întinderea și organizarea acesteia în 8 tribunate, precum și despre dificultățile cu care se confrunta prefectul în organizarea Legiunii și Prefecturii Câmpiei. Continuă apoi cu o serie de amănunte despre participarea legiunii conduse de Nicolae Vlăduțiu la bătăliile de la Ciucea și Huedin și despre retragerea prefectului alături de câțiva apropiați în tabăra lui Avram Iancu din Munții Apuseni.

De interes istoric sunt și informațiile privitoare la participarea lui Nicolae Vlăduțiu la luptele de apărare a Munților Apuseni, duse împotriva lui Farkas Kemény și despre încercările celui din urmă de a purta tratative de pace cu fostul prefect al Legiunii Câmpiei, la începutul lunii iunie a anului 1849, după cum rezultă dintr-o scrisoare pe care acesta i-o adresează lui Nicolae Vlăduțiu, scrisoare pe care memorialistul a introdus-o în scrierea sa: „În puterea căruia reverendul domnul Vlăduțiu preot în Bogata, să fie lăsat a veni nevătămat la mine, sub cea mai grea răspundere a sentinelor mele și a oficialilor mei aflați pe la posturi; ba încă daca e de lipsă, să-l însoțească un oficial până la mine”¹⁹ și dintr-o scrisoare scrisă la rugămintea aceluiași Farkas Kemény de către doi locuitori din Abrud: „Domnule Vlăduțiu! După ce Domnul Colonel Wolfgang Kemény încă până veni la Abrud au înțeles, că toată neîncrederea românilor munteni către unguri se întemeiază pe neomenoasa cu densii purtarea lui Hatvani, că un soldat generos, în pieptul cărui nu se păstrează pofta de isbândă care pentru cruțarea omeniri încă și acum toate le-ar îndeplini ba pentru păstrarea celor nevinovați, nu e străin nici la cei mai învinuiți a le da iertare deplina. Acest colonel generos pe Domnia ta că pe unul care ești cunoscut înaintea dumnealui și nici despre neomenoasa purtare nu te inculpează, te pofteste să vii înăuntru să vă inteligenți!!! despre mijlocirea acestui, lucru mai tare pentru noi dorit și nouă favoritori. Bine bagă de seamă domnule și te încrede, că-ci în rândul dintâi ne-au garantizat Dragoș fără putere armată iar Hatvani care au avut de a dispune cu armata n-au voit a ști de această garanție; însă acuma vă garantează sus numitul Domn colonel că poruncitorul cetei armate aici din mare număr stătător. Apoi domnule să fi convins că noi cei pe care de la pericolul morții ne-ai liberat, nu voim a-ți primejdui viața. De altminterea salutându-te suntem al Domniei tale”²⁰.

Răspunsul negativ al prefectului Nicolae Vlăduțiu este, de asemenea, surprins foarte bine de către George Bariț. În această relatare de memorialistică mărunță a fost inserată chiar scrisoarea prin care fostul prefect al Legiunii Câmpiei își arăta neîncrederea în spusele comandantului maghiar Farkas Kemény, mai ales după cele întâmplate cu Hatvani²¹. Aceleași aspecte sunt susținute și de Avram Iancu în raportul său: „apoi îi mai ceru o convorbire verbală garantându-i absolută siguranță. Prefectul îi răspunse însă, că n-avea încredere numai în el, dar nici în prezidiul unguresc”²². Prin

¹⁸ Lazăr 2014, p. 94.

¹⁹ Barițiu 1886, p. 20.

²⁰ Barițiu 1886, p. 20.

²¹ Barițiu 1886, p. 20-21.

²² Lazăr 2014, p. 94.

urmare, această relatare scrisă de George Bariț vine în completarea raportului prefectului Avram Iancu care ne descrie efectiv contribuția militară a prefectului Legiunii Câmpiei în luptele cu Farkas Kemény²³ și al prefectului Legiunii Blajului, Ioan Axente Sever, care ne oferă o serie de informații despre participarea lui Nicolae Vlăduțiu la luptele de despresurare a cetății Albei Iuliei²⁴.

Legăturile strânse dintre Nicolae Vlăduțiu și ceilalți prefecți refugiați în Munții Apuseni sunt foarte bine surprinse în aceste pagini de „memorialistică mărunță”, dovadă stând scrisorile introduse de autor în expunerea evenimentelor pentru a scoate și mai mult în evidență situația grea în care se aflau românii din Munții Apuseni, în iarna și primăvara anului 1849, situație cauzată atât din lipsa armelor și alimentelor cât și datorită lipsei de experiență militară cu care se confruntau conducătorii acestei rezistențe românești.

În ultima parte a scrierii sale memorialistice, George Bariț ne oferă o serie de amănunte despre suferințele prin care a trecut familia preotului Nicolae Vlăduțiu în timpul revoluției de la 1848-1849 din Transilvania, când pe lângă faptul că i-a fost răpit tot avutul, rebelii maghiari au bătut și schingiuit pe tânăra preoteasă după cum consemnează memorialistul: „Văzând că nu pot pune mâna pe preot și că soția lui nu știa să spună unde se află, o luară pe aceasta grea mare precum era, că să o spânzure de grinda, iar alții propuseră să o ducă cu ei în castre și așa maltratată și batjocorită o duseră până în mijlocul satului”²⁵. Nici fii preotului nu au scăpat de furia insurgenților maghiari ei fiind aruncați de mai multe ori în zăpadă, iar băiatul său, Iuliu a fost aproape să fie ucis de un insurgent maghiar, după cum ne mărturisește George Bariț: „Într-o zi venind iarăși niște secui aflară pe micii Ana și Iuliu dormind pe paia, acoperiții cu un cojoc. Un secui voind să străpungă capul lui Iuliu cu lancea nu-l nimeri, decât îi sângeră numai obrazul și lancea se înfipse în pământ, după aceea luă pe prunci și îi aruncă goi afară pe nea, căci era iarnă în Decembrie”²⁶.

Un loc aparte în această ultimă parte a relatării sale memorialistice îl ocupă prezentarea necazurilor prin care a trecut atât Nicolae Vlăduțiu, cât și familia sa în anii imediat următori revoluției – când casa le-a fost perchiziționată de mai multe ori de jandarmii trimiși de către autoritățile maghiare, iar între anii 1860-1864 averea sa a fost incendiată de patru ori²⁷.

Relatarea de „memorialistică mărunță” scrisă de George Bariț se încheie cu prezentarea necazurilor și neajunsurilor care i-au marcat ultimii ani din viață ai preotului din Bogata. Acestea s-au datorat în special pierderii soției, urmării și persecutării la care a fost supus, precum și lipsurilor materiale. Toate acestea au contribuit la decăderea psihică a bravului luptător de la 1848, care în ultimii ani din viață a căzut într-o stare de melancolie ce și-o îneca adesea în alcool.

În concluzie, scrierea semnată de George Bariț aduce o valoroasă contribuție la cunoașterea originii și genealogiei familiei Vlăduțiu din Bogata de Mureș, la cunoașterea formării intelectuale a preotului Nicolae Vlăduțiu, la participarea lui la evenimentele revoluționare din anii 1848-1849 și la cunoașterea suferințelor și pierderilor materiale pe care le-a suferit atât el, cât și familia sa în timpul revoluției și în anii ce i-au urmat acesteia. Așadar, pe baza acestei scrieri memorialistice scrisă de

²³ Lazăr 2014, p. 94-95.

²⁴ Lazăr 2014, p. 142.

²⁵ Barițiu 1886, p. 22.

²⁶ Barițiu 1886, p. 22.

²⁷ Barițiu 1886, p. 23.

George Bariț, pe baza informațiilor pe care ni le oferă Isaia Moldovan în memoriile sale, pe cele ale prefectului Legiunii a III-a de Câmpie, Vasile Moldovan și pe cele cuprinse în rapoartele prefectilor Avram Iancu, Ioan Axente Sever și Simion Balint, putem reconstitui viața și activitatea prefectului Legiunii Câmpiei cu bune și cu rele, așa cum s-a reflectat ea în memoria colectivă a unor tovarăși de arme din timpul revoluției și a altor persoane care l-au cunoscut în diferite ipostaze ale vieții.

De asemenea, paginile de „memorialistică mărunță” semnate de George Bariț sunt importante și din prisma studierii pierderilor materiale ce au fost suferite de preoții transilvăneni, indiferent de confesiunea din care au făcut parte, în special și de întreaga populație românească din Transilvania, în general.

Într-o altă ordine de idei, scrierea memorialistică analizată în acest articol este cu atât mai importantă întrucât pe lângă propriile amintiri, George Bariț a inserat și o serie de documente precum: circulare, scrisori, ceea ce îi dau acestei relatări memorialistice o mai mare valoare istorică, ea fiind în același timp și un mijloc prin care o serie de documente despre Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania au ajuns până la noi.

Analiza minuțioasă a acestui izvor narativ, nu prezintă decât o mică contribuție la îmbogățirea istoriografiei românești, cu o nouă relatare de „memorialistică mărunță”. Dat fiind faptul că nu s-au scos la lumină toate aceste mărturii, ale unor combatanți sau simpli observatori ai evenimentelor dintre anii 1848-1849, din Transilvania, precum nici ale acelor care au scris pagini de memorialistică despre conducătorii pașoptiști, pe care i-au cunoscut (în special) după revoluție și nici numărul lor nu poate fi stabilit sau contabilizat cu exactitate, întrucât în orice arhivă, muzeu sau ziar transilvănean din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și prima parte a secolului al XX-lea, pot fi identificate noi pagini de memorialistică despre acest tragic eveniment din istoria Transilvaniei.

Așadar, subiectul rămâne în continuare deschis cercetării. Informațiile pe care le oferă acest izvor narativ, scris în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cu toate că observăm caracterul lui subiectiv, acesta aduce valoroase și numeroase contribuții la literatura de specialitate referitoare la viața lui Nicolae Vlăduțiu, în special, la istoria românilor transilvăneni din timpul Revoluției, dar și din perioada ce a urmat acesteia – în general.

În acest stadiu al cercetărilor, se impune pe linia valorificării acestor texte memorialistice, adunarea lor într-un corpus unitar și editarea în condiții științifice, deoarece memorialistica Revoluției de la 1848-1849 reprezintă încă un indiscutabil câmp documentar pentru cunoașterea numeroaselor evenimente care s-au petrecut pe parcursul celor doi ani de lupte dintre națiunea maghiară și cea română din Transilvania.

ANEXĂ*

NICOLAE VLĂDUȚIU, CA PREOT ȘI CA PREFECT

George Bariț

Când zicem aici istoria contemporană, noi înțelegem cursul evenimentelor de la anul epocal 1848 încoace cam până în anul 1885.

* Menționăm că, pentru a face textul accesibil lectorului contemporan, am procedat la modernizarea ortografiei conform normelor în vigoare, păstrând, totuși, câte ceva și din limbajul și expresia epocii.

Sunt cel puțin șaisprezece ani, de când scriitorul acestor cercetări a reflectat adeseori pe cărturarii noștri prin presa noastră periodică la neobosita diligență, cu care cărturarii compatrioților noștri maghiari și germani aduna cu mare grijă toate actele, documentele și orice petecută de hârtie scrisă, în care cred ei ca vor afla informațiuni de vre-o valoare istorică, pe care le aleg, le cern și apoi publică din ele tot ce le convine lor și mai ales toate câte cred ei, că ar fi de natură ca să justifice în ochii lumi politice și toate faptele lor începând de la 1848 și până în anii mai dincoace.

La alte ocazii noi mai susținem, precum susținem și astăzi, că compatrioții noștri de alte limbi nici-odată nu vor fi în stare de a scrie istoria adevărată a timpului nostru, până ce nu vor asculta și pe cărturarii românilor contemporani, fără al căror concurs patriotic ei vor rămâne în o mulțime de cazuri importante cu totul unilateral și rătăciți, cum vedem că au rămas și până acuma, încât chiar unii scriitori de ai lor au început să-și impute uni la alții, lipsa de critică și de diligență. Și aceia cari le impută asemenea scăderi, au toată dreptatea.

Din exemple nenumărate să ne fie de ajuns la locul acesta unul singur, care însă merita toată atențiunea noastră. Publicațiunile istorice mai ales cele maghiare apărute asupra evenimentelor din anii 1848 et 1849 sunt bogate de informațiunile cele mai cornurate și absurde, adunate mai mult de pre stradă sau scoase din fantasia înfierbântată a unor oameni răzbunători despre activitatea din acei ani a comitetului național românesc, pe care br. Anton Puchner fost comandant en chef peste trupele c. r. transilvane și totodată comisarul plenipotent extraordinar, îl intitulase comitetul de pacificațiune. Cronicarii și publiciștii moderni ai maghiarilor n-au aflat a fi de rangul și demnitatea scumpei lor persoane de a întreba vreodată și pe câte unii români, că ce știu și ei despre activitatea de 6-7 luni a aceluia comitet. Mai mult: După catastrofa Sibiului din noaptea de la 13 Martie 1849 când acea cetate fu ocupată de la austrieci de către insurgenții lui Iosif Bem, mai toată partea de arhivă [a] comitetului românesc, câtă nu apucaseră a o arde în acea noapte unii ofițeri, anume Iosif Maurer, Thierry s.a. ajunse mai târziu în mâinile și în posesiunea baronului Iosif Apor fost președinte al tablei regești, răposat în M. Osiorheiu²⁸ în toamna anului trecut. A fost peste puțină ca conservarea acelor acte din arhivul românesc în arhivul privat al numitului baron, se nu fi fost cunoscută cronicarilor maghiari, mai ales că baronul nu făcea vre-unu secret din posesiunea acelor, ci le arătase chiar și unui membru român al senatului Tablei Regești, colecționând câteva cu cele publicate la Viena în colecțiunea cunoscută sub titlu *Romanen der osterreichischen Monarchie 1850*.

Dară în fine acesta este treaba scriitorilor de alte limbi ca să învețe a fi dreți și imparțiali în adunarea de documente și în compunerea istoriei. Datorința cărturarilor români este, ca să adune bărbătește, să-și publice cu grijă tot ce afla de valoare istorică și mai ales documente de acelea, cu care să umple lacunele lăsate de alții, cum și documente prin care să demască falsificarea și unilateralitatea, pentru ca să dea odată curatul adevăr la lumina. La scriitorii de alte limbi a devenit oareșcum ca o regula, pentru-că în descrierea evenimentelor din anii 1848-[184]9 să descrie atrocități[le] și nelegiuirile comise mai tot prin români, iar prin alte limbi și anume prin insurgenți sau nici una sau forte puține. Scriitorii lor sunt demintiți în mulțime de cazuri pe față, în termeni categorici chiar prin proclamațiuni, decrete și ordine de ale superiorilor proprii. Așa de exemplu fostul guvernator și președinte revoluționar Ludovic Kossuth în proclamațiunea sa adresată de a dreptul către poporul românesc sub data din Pesta 10 octombrie 1848 subscrisă și de către cornițele Mihail Esztrházy ca membru al comitetului revoluționar, după ce înălța sus libertatea ungurească și aruncă infamii asupra dinastiei și a regimului din Viena, numind și pe banul Jellacsics bandit comandant de bandiții, apoi ajungând și la romani, acestora le amenința cu exterminare[a] totală prin maghiaro-secui, cărora li se va, da ordin (*meg leend hagyva a magyar és szekely népnek*), ca să nimicească pe toți locuitorii căți n-au încredere în libertatea ungurească și nu ascultă de cuvintele lui; după acestea într-un aliniat adaugă, că acesta este cuvântul, său cel din urmă și că aceia care, nu se vor supune nici acuma,

²⁸ Târgu Mureș.

vor fi spoliați de proprietatea pământului, care se va împărți la alți fii credincioși ai patriei, era ei înșii vor pieri în furci și prin arme*.

Să ne însemnăm bine data acestei proclamațiuni din 10 Octombrie 1848, care apoi s-a și tipărit tot la Pesta în tipografia lui Bas. Kozma; ea apăruse cu opt zile înainte de proclamațiunea baronului Ant[on] Puchner din 18 Octombrie, prin care s-a inaugurat mai întâi din partea autorităților militare ale împăratului și regelui Ferdinand războiul civil în Transilvania, iară până atunci poporul românesc numai cât luase unele măsuri de apărare pentru ori-ce s-ar întâmpla în cel mai de aproape viitor. Ce era să facă mai mult românii, pre cât timp ei încă nu cunosc voia și, nevoia, nici instrucțiunile și planurile după care avea să opereze în această țară cei șase generali împărătești baronu Puchner, Pfersmann, Gedeon, Wardener, Schuster și Jovics, căci atâți generali austrieci se aflau în acea epocă în fruntea trupelor dislocate în acest principat.

De altminterea este prea bine cunoscut din mulțimea altor documente publicate până acuma, că măsuri teroristice de natura celor specificate de Kossuth se luaseră în contra poporului românesc cu începere din luna lui mai și s-a continuat cu ele până în Octombrie, adică în acea parte a anului, în care românii nu ridicaseră nici degetul cel mic, ba mai mult, o parte din ei călcând peste concluziile adunări din Blasiu²⁹ au ales și deputați la Pesta, care au și luat parte activă la legislațiune până la omorul crunt al plenipotentului Feldmarschall comite Lamberg pe podul de la Pesta, iară unii puțini și până în prezilele conventului de, proscritiune de la Debrețin (14 Aprilie 1849).

O parte a publicului românesc aștepta cu multă nerăbdare aparițiunea unei istorii, care să cuprindă evenimentele începând de la 1847 încoace. Dacă ar fi vorba numai de o lucrare superficială spre a satura câte o curiozitate omenească, atunci una ca aceea ar costa osteneala de patru cinci luni și cu atâta și-ar ajunge scopul de joi până apoi unul sau altul dintre cărturarii noștri. Dar decât așa ceva, mai bine nimic. Cu totul alta trebuie să fie istoria, din care se patem învăța generațiunile care ne urmează nouă; iară scriitorilor străini să înceapă a se convinge, ca ei vor cunoaște adevărul numai dacă vor asculta și pe români. Câteva aliniamente biografice pe care le scoatem într-un alt articol din mai multe acte rămase de la răposatul paroh și vice protopop Nicolae Vlăduțiu în proprietatea membrilor familiei sale, ne pot fi cu un argument mai mult pentru aserțiunile noastre de mai sus.

Nicolae Vlăduțiu, ca preot și ca prefect

Dintre toți prefectii legiunilor de popor denumiți în anul 1848 de către comitetul de Pacificațiune și recunoscuți de către generalul comandant de trupe c. r. austriece din Transilvania, numai trei inși au avut fericirea ca după pacificarea țării să li se ceară raporturi oficiale despre activitatea lor, apoi aceleași raporturi se fie date în reviziunea unor oficiali împărătești și să fie prin aceia și adevărate. Acei prefecti au fost Avram Iancu, Simion Balint și Ioan Axente. Câțiva dintre ceilalți prefecti au căzut unii după alții victime încruntate, fără ca să fi apucat a lăsa ei înșii urme scrise despre activitatea lor; alții iar-și s-au retras din câmpul lui Marte, unii la Viena, câțiva în țările vecine, pentru ca mai târziu să apară ca funcționari în birourile austriece ori în armata, sau să dispară cu totul de pe scena, ca și cum nici nu ar fi existat vreodată în această țară. (Nicolae R. Orgidanu, Ilie Morariu, Eliseiu Armatu s. a.)

Dintre toți prefectii și tribunii pozițiunea cea mai expusă și în parte soarta cea mai frumoasă o avuseră cei destinați pentru apărarea regiunilor din centrul țării în comitatele Turda, Cluj, Dăbâca, Solnocu, unde viața omenească era prețuită, după cum ne zicea odată dn. Francisc Koos în August 1868, cât și a puilor de găina.

*Nota autorului: În original: „Azert kinek élete és vagyona kedves, az hallja meg ez utolso szavat a' joakaratu intésnek, mert ki ezt sem akarja megerteni, az lakolni fog. Földje elvétetik és kifog osztatni a' haza hű fiait hözt, maga pedig megfog halni, a bitonak és fegyvernek halálával. Vigyázatok azért oláh testvérek, hogy ne hívjátok magatokra a büntetés oráját”. Afurisita frățietate mai poate fi și una ca aceasta. Adevărata satiră a frățietăți.

²⁹ Blaj.

Nicolae Vlăduțiu avuse fericitul instinct, că într-o zi de bun augur să scape cu viață din regiunea Mureșului ca prin urechile acului în Munții Apusenii, însă numai după ce i se răpise toata averea, precum se va vedea în dată. După aceea dânsul a și participat la operațiunile belice în tot decursul campaniei până în vara anului 1849 adică până la reocuparea țării de către trupele austriece și rusești. De aici vine, că în raporturile sus numiților trei prefecti dăm de repetate-ori peste numele lui Nicolae Vlăduțiu memorat totdeauna cu lauda și distincție nu numai pentru curajul și bravura sa, dar și pentru prudența cu care a condus cetele concrezute comandai sale în zile de pericol suprem. Dar numai din atâta informație posteritatea niciodată nu ar fi în stare să afle ceva despre activitatea anterioară a lui Vlăduțiu și nici măcar genealogia și pozițiunea sa socială, ceea ce însă este în interesul adevărului istoric ca să se știe limpede.

Genealogia

Familia preoțească Vlăduțiu se trage dintr-o tulpină veche din acele familii românești nobile, de care abundă și așa numita Câmpie a Transilvaniei, bună ora ca și comitatele Hunedoarei, Făgărașului, Dăbâcâi, Solnocului, Sălagiului, Biliarului s.a. Despre originea de nobilitate feudală a numitei familii românești ne convingem din cuprinsul celor două protocoale originale de investigațiune făcută prin comisii speciale în două comune din comitatul Turdei. Unul din acele protocoale subscris și prevăzut cu sigilii de către trei asesori jurați este din 18 Aprilie 1831; acesta cuprinde jurământul și mărturisirea de la șapte martori români și maghiari; alt protocol redactat în 10 Mai al aceluiași an 1831 cuprinde mărturisirea de la alți nouă (9) bătrâni și e subscris de către alți trei asesori jurați emiși de către autoritățile municipale ale comitatului.

Familia Vlăduțiu ajunsese a fi numeroasă; diplomele sale nobiliare se rătăciseră dintr-o generație în alta, de la o persoană la cealaltă; așa numite transumte sau să zicem copii legalizate lipseau mai la toate liniile colaterale, precum s-au mai văzut multe asemenea lipse și la alte familii nobiliare nenumărate. Ce era mai ușor, decât că în lipsa de documente cele mai multe ramuri ale arborelui genealogic să ajungă iarăși cu cerbicea în jugul iobăgiei. Acel dezastru ajungea pe mai multe familii cu atât mai, sigur după ce se decretase, că familiile românești nobile care țin cu toată perseverența la religia și la ritul lor oriental ortodox, au să fie spoliata și de scutițiile lor nobilitare și aruncate din nou în iobăgie. Adăugând la toate acestea, că cu ocaziunea militarizării grânicerești s-au adunat de la sute de familii românești diplomele lor nobilitare sub cuvânt, că dacă vor să fie scutite de militarizare, au să-și probeze nobilitatea lor feudală privilegiată. Acele diplome nu li s-au mai restituit; moșii noștri ne spuneau că ar fi fost arse, nimicite.

Din cuprinsul sus citatelor protocoale de investigațiune rezultă între altele, că până la anul 1831 câteva familii rămurite din sexul bărbătesc al tulpini Vlăduțiu erau deja iobăgite și că făceau robote la unii magnați, iar alți indivizi scăpau de servitute numai prin îmbrățișarea statului preoțesc, că însă o comună rurală anume Orke ajunsese sub Maria Tereza și Iosif II, ca să aibă dintr-o dată 6 (șase) preoți de confesiunea gr. orientală ortodoxă (neunită), care ne mai putând să subziste toți la unu loc, unul din trânși, anume popa Costin sau Costan s-a mutat de acolo în comuna Bogata - mureșană, unde apoi oamenii nu l-au mai numit popa Costan Vlăduțiu, ci simplu popa Costan. Acestuia urma apoi fiu său popa Crăciun, pe care însă episcopul Gherasim Adamovici în singhelia sau diploma de preoție dată lui din Sibiu în anul 1792 Septembrie 27 cal[endar] vechi nu-l mai numesc nici Crăciun Pop nici Crăciun Vlăduțiu, ci Crăciun Popoviciu, adică fiu de popă. Așa se schimbau numele familiilor românești odinioară, adesea din lipsa de prevedere, din neștiință, din indolență, nu odată din capriciu, vanitate sau și din interese necurate, precum vedem că se mai întâmplă până în ziua de astăzi din fanatism național și în parte spre a lega ochii fanatismului. Urmașul popii Craciun a fost Vasilie numit tot Popovici în scrisoarea episcopului Vasilie Moga dată la Sibiu 30 Martie 1815, pe când fusese hirotonit, cum și în singhelia dată lui de către același episcop abia în 30 Martie 1830. Se pare însă din unele acte, că acest preot, Vasilie din Bogata avuse mari neplăceri atât cu Sibiul, cât și cu asupritorii săi din loc, că-ci pe la 1834 îl vedem căutând apărare la Blasiu, iar din decretul episcopului Ioan Lemeni subscris în Februarie 1835 contrasemnat de arhivarul Sfefan

Manfi aflăm, că acest paroh Vasile numiții aici Popa era nu Popoviciu, trecând la biserica greco-catolică, fu primit în gremiul clerului diecezan cu recunoașterea apriata a validității hirotoniei sale din 1815. În fine urmașul acestuia Nicolae că paroh tot în Bogata, după atâtea lupte și schimbări revine abia la conumele vechi nobilitariu al arborelui genealogic Vlăduțiu și așa decretul său de hirotonie de dato Blasiu 28 Aprilie 1842 subscris de Vlădica Ioan (Lemeni) contrasemnat de arhivarul Ioan Turcu se vede emanat pe numele Nicolae Vlăduțiu paroh în Bogata mureșană din comitatul Turdei.

Spoliațiuni și flăcări

Din câte cunoaștem până aici despre adversitățile prin care trecuse familia nobilă Vlăduțiu într-un răstimp de aproape o sută de ani, lectorii noștri își pot face ușor idee despre luptele suflețești ale preotului Nicolae Vlăduțiu provocate prin răsturnările universale din 1848. Ființa sa se simțea agățată nu numai de tot ce se întâmplă împrejurul său în această țară, ci totodată și de nenumăratele suvenire triste ale familiei Vlăduțiu; vom afla deci că era lucru natural, că și el să se arunce cu toată conviciunea sufletului său în partea apărătorilor cauzei naționale românești, fără însă ca să-i treacă prin minte de a intra în acțiune mai înainte de a emana proclamațiunea plenipotentului împărătesc general f. ml. br. Ant[on] Puchner și a comitetului confirmat de către acesta. Preotul Vlăduțiu însă a și păți-o curând și forte rău. Disciplina în trupele insurgenților a fost îndată de la început din cele mai destrăbălate care se pot cugeta. Nu numai oficialii de stat major, ci și locotenenții junișori cu fulgi pe sub nas își arogau dreptul de viață și, moarte și de confiscarea averilor. Exemple de acestea adunate pe cale oficiosă s-au publicat în 1850/1 cu satele în „Wiener Zeitung” și în broșura separată*) Așia avem la mână noastră următorul bilet de confiscățiune a maiorului de insurgenți Ladislau Beretzki, care în original sună așa: *Marosbogáti Falus Birák, az oda valo oláh ajku pop lehető minden nemü marháit rögtön özvekerittetvén hajtsák ide elömbe, ha ömaga ott lenne fogják el és kisérjek el Ludasra.*

Ludos October 28-án 1848.

Beretzki László m. k.

Adică pe românește: *Primarii satului Bogata mureșană să adune îndată pe cât numai se poate toate vitele de orice soi ale popii de limbă românească de acolo, se le mâne aici la mine; daca ar fi el însuși acolo să-l prindă și să-l escorteze la Ludosiu.*

Cine autorizase pe acel basi-bozucu a confisca averile oamenilor și în al cui interes le va fi confiscat el, dacă nu în al său propriu? Unu răspuns la întrebarea acesta ni se dă și prin proclamațiunea sus citata a guvernatorului Kossuth; restul se esplică din rapacitatea existențelor catilinare, de care în acea epoca viermui țara întregă.

Nu aflam din acte, dacă dregătorii comunei Bogata au dat sau nu ascultare la acea porunca nebuna a tiranului; ceea ce vedem adevărit pe deplin prin unu document subscris de către opt locuitori frunțași și dregători ai numitei comune este o specificațiune a tuturor daunelor cauzate parohului Nicolau Vlăduțiu în anii 1848-9 de către insurgenții maghiari și secui în suma totala de 4832 fl. 32 cruceri moneta convenționala (circa treisprezece mii franci). Din lungul catalog al vitelor, cerealelor, uneltelor agricole și al mulțimi de alte obiecte se vede totodată, că Nicolae Vlăduțiu era până la 1848 unul din cei mai avuți preoți românești din Câmpia Transilvaniei, carele adecă avuse pe atunci în proprietatea sa patru boi frumoși în preț de 320 fl., 6 junei de 400 fl., 3 vaci 150 fl., 3 iepe 330 fl., 116 oi cu miei 580 fl., 3 cară, 2 pluguri, în grânarele sale 149 ferdele sau peste 37 galete (cubuli) de grâu curat, 438 ferdele de alte cereale, cum secara, cucuruz (păpușoi), alac și ovăz, apoi două clăi (jiredi) mari de fân prețuit în 120 fl., m. conv., mai departe 24 stupi, apoi vinuri, vinars (rachiu), cărnuri de porc, brânzeturi și unturi, cum și o mulțime de vestminte pentru membrii familiei și servitori, pensarie de cânepa în valuri, pănură țesuta din lâna, scurt de toate câte se pot afla la unu preot și totodată econom de frunte,

* Nota autorului: Tradusă mai întregă și publicată românește în anii 1870-71.

precum au fost Nicolae Vlăduțiu și părinții săi. Toata acea avere îi fu răpită, de prădată și pierdută ca și cum ar fi fost aruncată în Mureș.

(Document din 30 Iuliu 1852 scris de către opt locuitori fruntași și sigilat).

Din întâmplare dădurăm și peste unu alt document din comuna mureșana Najlacu (Nagylak) tot din acel ținut, din care cunoaștem, că în aceleași zile adevărat în 11 Octombrie 1848 insurgenții maghiari au dat foc la toata averea parohului din loc anume Nicolae Simonfi, prefăcându-i în cenușia grâului treierat și unu stog încă neatins, opt cară de cucuruz, 20 cară de fân, 12 stupi, 9 porci, 30 ferdele faina de grâu, mobilierul, haine, unelte economice, într-unu cuvânt toata averea bietului preot. Cei 9 săteni cu primarul și cu notarul în frunte subscriind acea adeverința și întărind-o cu sigiliul comunei au, și declarat, că ei sunt gata să depună și jurământ pentru mărturisirea lor.

Au suferit daune forte grele acei doi preoți în averile lor în acea epoca de sânge și de atrocități; doar însă vor fi făcut și ei până atunci rele multe maghiarilor conlocuitori în acelea comune, pentru că se provoacă răzbunarea lor? Las că românii până în Octombrie 1848 n-au fost armați de loc, iar câți se vedeau armați, buna-oră grănicerii și ostașii de linia, stăteau imediat sub disciplina severă a comandai militare împărătești, dară anume cu respect la purtarea forte reală și umană a lui Nicolae Vlăduțiu avem sub ochii noștri un alt document original și autentic emanat după domolirea furiilor, adevărat din 10 Iunie 1857 scris cu mâinile proprii de către 10 (zece) maghiari și doi armeni din loc, care mărturisesc despre el și adevărata este mărturia lor.

Distincțiune

Prin decretul arhieresc al fericitului mitropolit Alexandru Sterca Șuluțiu din 12 Iunie 1852 parohul Nicolae Vlăduțiu fusese înaintat la treapta de vice-protopop în recunoștința meritelor sale multiple, sau precum se exprima arhipăstorul seu, *in paternam reflexionem accipientes dilecti filii nostri Nicolai Vlăduțiu parochi Marus-Bogattensis huc dumetiam in reipublicae et Ecclesiae Deiemolumentum cum fructu ex antlatos labores, zelum, industriam et dexteritatem in ad implendis officii sui partibus, morum probitate malia que ejusdem merita etc.*

Subscris: *Alexander Sterka Siulucz m. p. Episcopus Fagarasiensis. L. S. Contrasemnatu: Stephanus Manfi m. p. Notarius consistorialis.*

Tentațiuni

Numele parohului Vlăduțiu ajunsese a fi cunoscut încă din a. 1850 în cercurile guvernamentale superioare atât la Sibiu cât și la Viena; se pare însă că distincțiunea venita lui, de la arhierul său a tras și mai mult atențiunea asupra persoanei sale. Destul că în același an 1852 Vlăduțiu fu surprins peste măsura prin una scrisoare secreta, compusa în limba maghiara, dară prevăzută cu subscripțiunea autentică germană a colonelului c. r. baron Heydte, care ca comandante de călărime jucase o rolă considerabilă în războiul civil din Transilvania și care acum era cap (Chef) al cancelariei guvernatorului principe Carol Schwarzenberg și de nu mă înșel, al poliției secrete în acesta țară. În urmarea primei călătorii a Maiestației Sale împăratului și regelui Francisc Iosif I, prin cea mai mare parte a Transilvaniei, denunțările cele mai nerușinate și periculoase curgeau din toate părțile ca ploaia în contra românilor, la care se mai adăugase și cazul foarte fatal și misterios al retragerii lui Avram Iancu din calea împăratului, după ce înainte de aceea se certase cu episcopul Andreiu br. Șaguna, apoi puțin după aceea și călcarea cancelariei episcopului Șuluțiu în Blasiu prin organele politice ale lui Schwarzenberg, cum și călcarea locuinței lui Ioan Maiorescu în Viena. Tote acestea în Iuliu 1852. Acel spionaj însă și acea goana pornită asupra românilor a durat câteva luni de zile. Între alți mulți a fost denunțat și parohul greco-catolic românesc din comuna Ernotu (ung. Radnoth) de la Muresiu, ca acesta într-o Dumineca ar fi ținut o predică înflăcărată, prin care ar fi iritat pe poporeni săi și ar fi produs mare spaima în tot ținutul acela cu atât mai vârtos, că acea predică ar fi conținut și idei comunistice. Colonelul mai adăoge în scrisoarea sa din, 13 Septembrie 1852 că după informațiunile câte i-au venit, poporul românesc ar fi foarte neîndestulat din cauza călătoriei

împăratului, la care ocaziune s-ar fi văzut înșelat în așteptările sale, apoi că preoțimea românească dă nutrement acestei neîndestulări, iar partida revoluționară se silește a o propaga cu ori-ce preț.

Adecă dintr-un extrem în altul. Regimul austriac era foarte bine informat despre planul maghiarilor de a se scula din nou cu armele și a scote pentru totdeauna pe austrieci din țara; acum însă aceștia începuseră a se teme tare, că revoluționarii maghiari vor trage și încurca și pe poporul românesc, anume cu ajutorul preoților în rețelele conspirațiuni maghiare.

Colonelului Heydte îi trăsni prin cap să ceară despre toate acestea informațiuni secrete, de la cine? De la v. protopopol Nicolae Vlăduțiu; cu alte cuvinte, soldatul Heydte cerea de la preotul Vlăduțiu, că acesta să se facă trădătorul colegilor și confrăților săi de la altarul lui Dumnezeu, dar pentru ca se-l câștige mai ușor, îi face complimente pentru purtarea sa leala din anii în care a luptat el pentru tron și pentru integritatea monarhiei, ca și cum a lupta pe față, cu armele împreunate și a denunța pe ascuns ar fi același lucru!

Dară lui Vlăduțiu i-a fost răspunsul foarte ușor zicându-i lui Heydte, că să provoace pe denunțați săi să stea fața la față cu parohul din Ernot și cu toți ceilalți preoți spionați, se scoateți martori contra lor să-i dea în judecată și atunci minciunile infernali ar fi dispărut ca ceața de înaintea soarelui.

Noi credem că cunoaștem bine subscripțiunea baronului Heydte și pe acesta o ținem de autentică; pe cuverta se vede stampila poștei de la Sibiu apăsata la trei locuri pe trei mare și mai la mijloc ștampila RECOM. Epistola scrisa frumos ajunsese pe la M. Osiorheiu și Iernut la Bogata, precum arata alte două ștampile. Ceea ce ne bate nouă la ochi este, că br. Heydte care nu cunoștea limba maghiară, a putut fi sedus ca să subscrie și să înainteze o scrisoare privata plina de atâtea impertinență aruncată în fața preoțimi românești. Dara apoi unde au rămas episcopii și consistoriile? Așa de ex. episcopul br. Andreiu Șaguna convenea cu guvernatorul Schwarzenberg cel puțin de două ori în săptămână și Blasiul încă nu era peste lume. Cum vine br. Heydte ca să lucre în dosul arhierilor? Din ordinul guvernatorului? În acest caz întregă era să i-a un caracter cu atât mai afurisit și spurcat. Tocmai pentru acesta însă noi facem loc acilela scrisori lui Heydte în textul său original, pentru ca să o cunoască posteritatea și să învețe din trânsa. Acea este următoarea: *Fo' tiszteleudo Vladutz Miklos gorog nemegye stiltperestes Plebánus Urnak*³⁰.

Recom. Scrisoarea în maghiară

Atestatu omagiaru

Și acuma se ne întoarcem la documentul maghiar din 1857 citat mai în sus.

Prin câte adversități va fi trecut Nic[olae] Vlăduțiu după 1852 vor ști membrii familiei sale mai bine de cât oricare altul; se pare însă că dânsul a fost expus și mai târziu la multe cercări și pericole. Noi aflăm între acte acel document, care mărturisește despre lealitatea și umanitatea lui. Acela este unu testimoniu relativii la evenimentele din anii 1848 și [18]49 lung destul, scris pe o coală folio în limba maghiară, care conține trei puncte principali, de cuprinsul acesta:

1. De când Nicolae Vlăduțiu a luat asupra sa comanda oastei românești, de atunci în Bogata nici-unu maghiar nu a căzut victima a revoluțiunei, nu a putut se cadă; era pre când N[icolae] Vlăduțiu se depărtase pe unu timp cu oastea sa în alta stațiune, atunci s-a întâmplat, ca mai mulți dintre locuitorii maghiari din Bogata iritați din prepusu[l] de trădare, s-au răscolit asupra d-lor posesori din loc anume Szombati István, Fülel Ádám și Lászlo András și au voit să-i omoare; atunci Nicolae Vlăduțiu înștiințat fiind despre acel plan sălbatic, a alergat calare cu mai mulți oameni armați din stațiunea în care se afla și pe cei condamnați la moarte de către ai lor numai așa i-a scăpat, că luându-i la mijloc între omeni armați i-a condus în locuința sa parohială, pe care a împresurat-o cu străji, iar pe răscolăți i-a risipit.

³⁰ *Nota autorului:* Concipientele scrisori maghiare nu știuse ori se prefăcuse ca nu știe de ce confesiune eră Vlăduțiu și îl tituleția pe nimerite *görög nem egyesült*; așa ceva înse era o bagatela în ochii săi; scopul seu infernal era se semene intriga și ura între români.

2. A doua fapta nobila a lui Nicolae Vlăduțiu a fost atunci, când venind la Bogata în cvartir cete de romani armați din alte comune, s-a lătit știrea, că unu preoții si unii tribunii ar fi decis ca în miez de noapte pre când se va trage clopotul, să omoare pre toți maghiarii; atunci Nicolae Vlăduțiu convocând pre toți tribunii la unu loc le-a declarat, că de cumva vor ei să omoare si numai pe unu singur maghiar din comuna sa, mai întâi au să-l ucidă pe densul, pentru că el este decis ca să asigure viața tuturor consătenilor săi chiar și cu sacrificarea vieții sale.

3. Pe acei proprietari refugiați în cetăți, despre care Vlăduțiu știa că poporul nu este înverșunat asupra lor, ia înștiințat că se pot întoarce la casele lor pe răspunderea sa; între aceia a fost și dn: Vizi Farkas.

Acest atestat din 10 Iuni 1857 fu scris cu mâna lor de către următorii: Jakab Sándor. Pálffy Elek. Somodi Iakab. Tolokán Márton. Fülei Károly. I. F. Pap György. Esztegár Gergyel. Laszló András. Idösebb Papp György. Szombati István. Fülei Sándor. Osztian Lános*.

Mari atrocități s-au comis în acesta țară în anii 1848/9, întocmai precum s-au văzut în a. 1877 la Bulgaria; dara să ni se mai numească un alt bărbat, nu roman, ci de alta naționalitate, carele se fi asigurat viața tuturor concetățenilor săi fără distincțiune de limba și de partide politice, în mijlocul furiilor războiului civil, cu pericolul învederat al vieții sale, de moarte sigura pe care o vedeau cu ochii lor. Nicolae Vlăduțiu a știut domina peste afectele sale și a înfrâna furiile elementelor învolburate și însetate de sânge omenesc. Problema sa fusese din cele mai grele: apărarea maghiarilor de răzburarea românească și tot a maghiarilor de furia maghiară.

Până aici avurăm ocaziune de a cunoaște mai mult numai activitatea lui Nicolae Vlăduțiu dezvoltă în comuna sa în cele de întâi trei luni ale războiului civil, nu atât ca comandante de cete armate, cât mai vârtos că mijlocitorul și împăciuitori între cele două popoare locuitoare în aceeași comună și respectiv în același district, învrăjbite însă până la sânge mai ales prin neoameni ca Beretzki, Berzenczei, br. Georgie Apor, Iosef Ienei și alți basi-bozuci tirani de calibrul lor, care au devastat Câmpia dintre M. Osiorheiu și Turda cu fier, plumb și flăcări. Acțiunea proprie militară a lui Vlăduțiu se începe numai după intrarea generalului Iosef Bem cu trupe proaspete de insurgenți în Transilvania și după retragerea mai multor conducători câmpeni din regiunile Mureșului în Munții Apuseni, unde își află și Vlăduțiu azil, precum se va vedea din împărțirile ulterioare.

Denumirea în calitate de prefect

Comitetul național din Sibiu a denumit pe Nicolae Vlăduțiu prefect de legiune numai în 11 Decembrie st[il] n[ou] 1848 după ce unul dintre prefecți lipsit cu totul de prevedere și prudență, fusese tăiat în bucăți în casa în care locuise. Prefectura lui Vlăduțiu numită a Câmpiei împărțită în opt (8) tribunate fusese forte întinsă, adică peste 92 de comune, dintre care cele de către secuime sunt locuite amestecat de români și de maghiari, era cele din propria Câmpie, deși în partea lor cea mai mare locuite de români, erau lipsite cu totul de drumuri, așternute așa, cât în acea parte a țării comunicațiunea în timp de iarna și pe ploi de tomna ori de primăvară mai este și imposibilă, lăsată într-o stare de barbarie spre cea mai mare rușine a tuturor gubernelor feudale câte s-au perindat în această țară până în anul 1848. Cei care cunosc acele regiuni își vor face idea despre un marș de trupe în câmp de iarnă sau pe ploi îndelungate, spre exemplu de la Ludoșiu, Bogata ori Sacal până la Iceland și cu atât mai greu până la Siamsiud, ori la Moci, la Camara și, Tiaga, Catina etc.

Nu ne aducem aminte să fim văzut undeva publicată vreun formular de al decretelor, cu care comitetul denumea pe prefecții comandanți ai oștilor de popor armat; având această dată sub ochii noștri decretul original cu care a fost denumit Nicolae Vlăduțiu, el de copiem aicea întocmai. Același suna: *Comitetul națiunii române. Luând în considerațiune capacitatea și activitatea Domnului Nicolae Vlăduțiu, comitetul îl denumește prefect în prefectura Câmpiei, care se întinde în nouăzeci si două de sate după lista ce se alătura. De aceea se invita toate Dregătoriile civile și militare ca să-l recunoască de prefect, și la timp de trebuință să-i dea tot*

* Nota autorului: Originalul acestui atestat se afla de față.

ajutorul de care va avea trebuință în funcție ce i s-a încredințat. Tot deodată se demanda tuturor tribunilor, vice-tribunilor, centurionilor, vice-centurionilor și în genere tuturor românilor, care se afla în serviciul gărzii naționale, ca numitului prefect să-i dea toată supunerea și ascultarea spre a-și împlini oficiul cu toată exactitatea cerută.

Sibiu, 11 Decembre 1848.

*Simeon Bărnuțiu,
Președinte.*

*Aron Florian,
secretar.*

Decrete și circulare guberniali și de ale comitetului național. Impozite. Requi-sitiumi

Pe lângă decretul de mai sus aflăm între actele scăpate de perire la Vlăduțiu încă și unu circulari emanată de la comitet sub Nr. protoc. 104 Sibiu 9 Ianuarie, scris de Bărnuțiu și Barițiu, prin care se face cunoscut decretul guvernatorului provizoriu br. Ant[on] Puchner din 5 Ianuarie 1849 Nr. 83, prin care acesta oprește strinsu, că în tot cuprinsul țării să nu se mai fiarbă nici o picătură de vinars din bucate de ori ce soi, pentru că dacă s-ar mai fierbe, era cea mai întemeiată temere că se va isca o foamete înfricoșată, din cauză că de când se portă război civil, atât gloatele de lăncieri cât și trupele împărătești consumară forte multe bucate, era apoi insurgenții arseră și nimiciră un mare număr de grâne și stoguri etc. Termenul până la care era să fie închise toate vinarsăriile fu mărginit la opt zile numărate de la publicarea decretului, după care trebuia să fie sechestrare toate comanacele de la căldări, pentru ca cerealele să nu mai poată fi predate și nimicite prin fierberea de vinars. În fine se amenința cu pedeapsa „chiar și preoții cari nu vor lumina pe popor asupra stricăciuni și năpastei ce poate veni peste țară din predarea bucatelor.

Tot acolo aflăm unu decret presidial din 28 Decembre 1848 Nr. 5062 et 5233 scris de feldml. br. Puchner, prin care acesta înfrunta pe români că nu vor se plătească contribuțiunea statului, sau că o plătesc cu mania și forte greu „în aceste timpuri extraordinare, în care visteria publică trebuie să acopere cele mai neapărate spese pentru scăparea și conservarea statului de aceea adaugă generalul guvernator, „provoc prin aceasta pe Comitet, a îndupleca pe poporul roman prin prefecti și tribuni, că dasdea împărătească peste tot să se plătească în mod cuviincios și cu toată acurateța la perceptorii denumiți spre acest scop, și nimeni să nu cuteze nici a întârzia, nici din reintia a sta în contra, pentru că altmintrelea voi fi silit a lua cele mai aspre măsuri asupra vinovaților, cari apoi vor avea ași imputa urmările numai sieși”.

Să se observe bine și dată acestui decret amenințător al guvernatorului și comandanților de corp spre a ne convinge, că el a emanat și s-a publicat tocmai în zilele pe când corpul insurgenților comandat de Iosef Bem ocupase din nou partea cea mai mare a Transilvaniei până dincoace de Mureș, socotind pe austrieci parte în Bucovina, era pe cealaltă parte strâmtorându-o în Alba Iulia și în Sibiu, de unde a urmat, că în comitatele ocupate de maghiari contribuțiunile și toate magazinele erau confiscate și ocupate de către insurgenți din ziua în care generalul Wardener a fost bătut la Ciucia și la Balta neagră, iar Urban silit a părăsi țara. Puchner promite în decretul său, „că era informat despre rezistența românilor și pe cale oficială, și că i se adeverise prin mai multe persoane”. Da, acelea erau denunțari, care se făceau aici în Sibiu, cum am zise, în auzul membrilor comitetului, de către acei funcționari, care pe lângă ce cruțau în tot modul pe poporeni lor ca să nu iasă la oaste, ci să rămână frumos acasă, de altă parte insistau că toți junii și bărbații români să facă serviciu militar fără pic de simbrie, cu săptămânile și lunile, să plătească tot odată și toate contribuțiunile statului, fără a li se lăsa timp ca să câștige și bani din vânzare de produse și de vite. Comitetul din partea sa obligă prin ordin de dato Sibiu 10 Ianuarie 1849 pe toți prefectii ca să publice peste tot sus citatele circulari și să-i dea raport despre făcuta publicare; de altă parte însă el mai emise și următorul circular: nr. 105. de la Comitetul națiunii române. „Către toți prefectii, tribunii și căpitaniii gărzii naționale române. Dreptatea și omenia cere, că părinții și frații soldaților împărătești, care își dădea viața lor jertfă pentru ceilalți conlocuitori, să fie scutiți cel puțin de a ieși la oaste în lagăr. Deci vi se demânda stins, că pe asemenea omeni să-i lăsați în pace la vetrele lor, îndatorându-i a sta numai spre paza

satului. Asemenea se nu hafți pe omeni neputincioși trecuți de ani cincizeci, nici pe tinerii mai jos de 17 ani, nici să suferiți mâncătorii sub cea mai grea pedeapsă.

Dat din ședința comitetului național în Sibiu 9 Ianuarie n. 1849. Simion Bărnuțiu m. pr. Președinte. G. Barițiu m. pr. Secretari”.

Scopul dublu al acestui circulari era învederat cu partea prima a lui se dădea răspuns indirect guvernatorului, care voia, mai vârtos după reîntrarea insurgenților în țara, că bărbații poporului să și stea sub arme, să-și plătească bărbătește contribuțiuni. Cu a doua parte comitetul înfruntă pe unii tribuni și căpitani cu natura de ciocoi, cari începuseră să i-a mită de la omeni spre ai scuti de ieșirea în tabăra și altele. La mulți din trânși s-a imputat și rapacitate și devastare de averi străine, pentru care au fost acuzați la comanda generală și la comitet, apoi s-au pornit și cercetări aspre în câteva cazuri, rezultatul însă a fost de câteva ori, că cutare prefect ori tribun au făcut așa numite i-equisițiuni, grâu, fân, paie, lemne, vite de tăiat, cai de călărit s. a. la ordinul precis dat în scris și uneori în câmp numai prin graiul viu de către comandanți de ai trupelor austriece, iară noi ne aducem bine aminte și de unu caz, la care am asistat în persoană, când așa numitul comitet de apărarea țării (Landesvertheidigungsausschuss) din Sibiu compus din oficiali c. r. de stat major și din persoane civile români și sași sub prezidiul generalului Pfersman a decis, că în urma devastațiunii și atrocităților comise de către cornițele Francisc Haller fost căpitan c. r. de husari, care a dezertat la Kossuthiani, să se confiște toate vitele și caii acestuia și să se aducă la Sibiu spre a se întrebuița în folosul trupelor austriece. Credem că nu se va mira nimeni, dacă asemenea măsuri bellice nu s-au legat nici atunci nici mai târziu de funia clopotului celui mare, ci ele erau considerate că consecințe triste, dar logice ale războiului civil de natura celui turbat din 1848/9. Se înțelege iarăși de sine, că multe requisitiuni erau de valoare forte mare. Urmele unei requisitiuni de acelea le aflam și în cărțile răposatului Nicolae Vlăduțiu. Acest prefect primise ordin strict îndată după denumirea sa, de a pleca și el cu cetele sale alături cu alții peste Clușu și Huiedin înainte la fruntaria țării, spre a întâmpina sub comanda lui Wardener pe trupele lui Bem și a le respinge în Ungaria. Se vede că lui Vlăduțiu i se dăduse ordin de requisitiune pentru oastea austriacă; iară ca document pentru acesta ne stă de înainte în original bine conservat următoarea quietantia scrisă ungurește:

Nyugtató, 1198 egy ezerszázkilenczvennyolc véka buza, 336 háromszázharminchat véka Mélé és 123 százhuszonhárom véka lisztről, melyeket Marosbogáti Lelkész T. Vladucz Miklos Urtol a Cs. K. Hadsereg Parancsnoka Báró Vardener O Exelentiája parancsolatja után által vettem a további rendelkezésig. — B. Huuyad 21-ik Dec. 1848. Fazakas Iván m. k. B. Hunyadi Jegyző. L. S.

(Am de copiat cu observarea riguroasă a ortografiei).

Așa dar din această quietantia aflamu, că generalul austriacu br. Vardenerde dese ordinul lui I. Fazakas, notari al orașelului Huiedinu, că până la alte dispozițiuni să primească de la preotul și atunci prefectul Nicolae Vlăduțiu 1198 ferdele de grâu, 336 ferdele cucuruz și 123 ferdele de făină, ca se le păstreze, precum se înțelege de sine, pentru trebuințele trupelor ces. reg. acolo pe loc, unde Vlăduțiu nu avea să stea, ci avea să-si vadă de omenii săi și îndată după pierderea bătăliei din partea austriecilor să se retragă și el pe un ger cumplit și între cele mai mari pericole în urmarea unei comande mizerabile.

În ce timp s-a retras Nicolae Vlăduțiu la prefecții din munții apuseni?

La întrebarea acesta nu aflam răspuns în actele câte ne stau de înainte; din câte stim însă după actele și cronicile publicate până acuma în toate limbile patriei, acțiunea trupelor austriece și a cetelor de lăncieri și vânători români în Câmpia a trebuit să fie paralizată încă din primele zile ale luni Ianuarie, pe când trupele insurgenților ajunseseră sub comanda lui Czech până la Blaj, iară în 21 Ianuarie fu prima bătălie cruntă la Sibiu, în care au învins austriecii. Din acestea urmează, ca și sus citatele decrete și circularie trimise de la Sibiu în sus numita parte a țării spre a se publica n-au mai putut avea nici un efect. Ce e drept, trupele de lăncieri s-au mai ținut pe la Mureș încă și în Ianuarie, în cât Simion Bărnuțiu a crezut că mai poate lua și el o măsură din acelea crunte și sălbatice turcești cu care amenințase Kossuth încă din 10 Oct[ombrie] 1848 pe poporul românesc și cu care faimosul Benedek pe când era numai colonel în Galiția, dedese de

capul rebeliunii polone, punând preț câte 10 fl. pe capetele nobililor câte i s-ar aduce tăiate (1846); dar ordinul secret al lui Bărnăuțiu din 3 Ianuarie 1849 subscris numai de el fără contrasemnarea altui membru, adresată între alții și prefectului Vlăduțiu, n-au avut nici-un efect și nici n-a putut să aibă pe lângă asemenea preț de hoheriu (gâde) țâgănesc de 3 fl., ca să tăcem că se revoltă natura omenească și toată lumea civilizată la vederea unor atrocități de gladiatori și sicari din timpul lui Sulla ori al lui Mahmud II. și al tuturor măcelarilor de oameni din primele trei luni ale anului 1849, câți intrau prin curțile și casele românilor și îi împușca pe aceștia fără nici o judecată, adesea numai că din distracție drăcească, sau spre a teroriza pe ceilalți locuitori. Oameni de natură și temperamentul lui Vlăduțiu nu erau capabili de a executa un ordin precum a fost și acela, nu numai crunt, dar totodată și nepractic, precum poate să iasă din capul unor oameni foarte bogați în teorii, însă cu atât mai săraci în experiența vieți omenești, între toate împrejurările, cum și lipsiți de spiritul prevederi.

Dintr-o informație autentică primită de la un membru al familiei Vlăduțiu aflăm, că preotul și prefectul Nicolae Vlăduțiu după evenimentele de la Ciucia și Huiedin în zilele din urma luni Decembrie 1848 nu s-a mai putut întoarce la familia sa, ci cu câți au scăpat spre stânga în munți, au trecut la Câmpeni și s-au împreunat cu oastea lui Avram Iancu.

Participarea lui N. Vlăduțiu la operațiunile belice în Munții Apuseni

Din activitatea dezvoltată de către Nicolae Vlăduțiu în Munții Apuseni după ce își aflase acolo scăpare pentru viața sa, nu știam până astăzi mai mult decât cele însemnate despre el pe scurt, însă cu mare laudă în raporturile publicate ale celorlalți trei prefecti. Acum însă din actele câte ne stau la dispoziție aflăm cu securitate, că rola cea mai eminentă i-a venit lui Vlăduțiu în iunie 1849 cu ocazia bătăliei a treia de la Abrud, provocată prin invaziunea colonelului br. Lupul Kemény cu trupele sale de insurgenți. După prima lovire a sa cu romanii, acest comandament aflase cu cale că se cerce o înțelegere personală cu prefectii gloatelor românești, de aceea el invită când pe unul când pe altul la o convenire personală. Dar mai vârtos în urmarea perfidiei neauzite a maiorului Hatvani, care înșelase pe nobilii advocați tineri Dobra și Buteanu, apoi le luă viața, neîncrederea romanilor în parola maghiară devenise absolut, necondiționată, de aceea nici un prefect nu se înduplecă nici la o convenire cu Kemény. Acest magnat cunoscuse bine pe Vlăduțiu din zilele de pace, de acasă din Bogata și din acea regiune în care avea și familia Kemény posesiuni și iobagi. Maghiarii erau tot odată forte bine informați în acele zile, că trupele austriece au să reîntre în societatea unei armate rusești în Ungaria sub comanda principelui Paskievics, în Transilvania sub a lui Lüders, de aceea le pasa forte, ca încă cu romanii se ajungă la un aranjament oarecare. Romanii din contră, închiși în munții lor, încă nici pe la începutul lui iunie nu știau nimic despre planul unei invaziuni rusești alături cu armata austriacă; ei prin urmare mai lucrau încă tot numai așa precum le dicta trista lor experiență și un instinct viguros, care le turbura liniștea de zi și de noapte.

În acea situație foarte critică Nicolae Vlăduțiu primea de la br. Kemény din post în - post prin un parlamentariu un pașaport sau așa numita salvă guardia de cuprinsul următor:

Utilevdél. Melynek erejénél fogva, Bogáti lelkész tisztelendő Vladucz Ur hozzám bántatlan bebocsáltassék, postáimnak és poston lévő tiszteimnek legnagyobb felelet terhe alatt; de söt ha még ha szukséges; egy tiszt Úr kísérje be ide hozzám.

Abrudbánya iunius 14-én 1849.

L. S. Kemény m. k. Ezredes.

Românește: Pasaport. *În puterea căruia reverendul domnu Vlăduțiu preot în Bogata, să fie lăsat a veni nevătămat la mine, sub cea mai grea răspundere a santinelelor mele și a oficialilor mei aflați pe la posturi; ba încă daca e de lipsă, să-l însoțească un oficial până la mine.*

Abrud 14 iunie 1849. (Locul Sigilului) Kemény m. p r. colonel.

Pe sigilul său cel apăsător în ceară roșie se vede împrejurul mărcii sau armelor cu o cruce duplicată înscrisura maghiară: Ezredes Kemény.

Pe lângă cea salvă guardia energioasă și solemnă br. Kemény află cu cale a mai pune și pe doi abrudenii, unu maghiar și unu român, ca să scrie lui Vlăduțiu în termeni amicalii de

încurajare și să-l îndemne a veni fără nicio frică la br. Kemény, spre a se înțelege asupra condițiilor de pace. Înregistrăm aici și această scrisoare, care nouă ni se pare prea interesantă, întocmai după originalul pe care încă-l avem la mână.

Acea conține:

Domnule Vlăduțiu! După ce Domnul Colonel Wolfgang Kemény încă până veni la Abrud au înțeles, că toată neîncrederea românilor munteni către unguri se întemeiază pe neomenoasa cu denșii purtarea lui Hatvani, că un soldat generos, în pieptul cărui nu se păstrează pofta de izbândă care pentru cruțarea omeniri încă și acum toate le-ar îndeplini ba pentru păstrarea celor nevinovați, nu e străin nici la cei mai învinuiți a le da iertare deplină. Acest colonel generos pe Domnia ta că pe unul care ești cunoscut înaintea dumnealui și nici despre neomenoasa purtare nu te inculpează, te pofteste să vii înăuntru să vă înțelegeți despre mijlocirea acestui, lucru mai tare pentru noi dorit și nouă favoritori. Bine bagă de seamă domnule și te încrede, că-ci în rândul dintâi ne-au garantizat Dragos fără putere armată iar Hatvani care au avut de a dispune cu armata n-au voit a ști de această garanție; însă acuma vă garantează sus numitul Domn colonelu că poruncitorul cetii armate aici din mare număr stătător. Apoi domnule să fi convins că noi cei pe care de la pericolul morții ne-ai liberat, nu voim a-ți primejdui viața. De altminteră salutându-te suntem al Domniei tale.

Abrud 14 iunie 1849.

Sinceri prieteni

Gelei, m. p.

Dionisi Tosias, m. p.

„În toată întâmplarea așteptăm răspuns. Despre reînțoarcerea încă ești garantizat; te vom trimite cu un tiszta până vei ești afară dintre cătane. Tobias.

(Adresa maghiară pe scrisoare sigilată: *Bogati Lelkésez, Tisztelendő Vladucz N. Urnak. Topánfalván vagyott a hol.*)

La acel pașaport al lui Kemény și la acea invitare călduroasă și sinceră a bunilor creștini Gelei și Tobias preotul Vlăduțiu trimise lui Kemény din același zi 14 iunie de la Câmpeni (ung. Topánfalva) un răspuns negativ însă motivat foarte bine cu documente, pe care le alătură, în copia la scrisoarea sa și între care se aflau și cele două scrisori ale guvernatorului Kossuth adresată una către nefericitul Ioan Dragoș cu scopu ca acesta luându-o de baza se tracteze cu romanii, iar alta către maiorul Hatvani de cuprins diametral opus, în care adică Kossuth comitea lui Hatvani, ca să nu-i pese de negocierile lui Dragoș cu romanii și să nu aștepte rezultatul lor, ci să intre în munți și să dea năvală peste români, precum s-a și întâmplat în adevăr, însă cu nimicirea de două ori a trupelor lui Hatvani. Vlăduțiu mulțumește lui Kemény pentru condescendența cu care-l invită acesta, își aduce aminte cu plăcere și de vechia cunoștință personală ce avea cu Kemény, îi declară însă cu părere de rău, că perfidia lui Kossuth manifestată în aceste două scrisori, precum și cazul lui Buteanu și al lui Dobra căzuți victimă la furia soldățești maghiare, îl reține ca să nu poată merge la Abrud spre a da față cu dânsul.

Noi credem că și acest răspuns al lui Vlăduțiu dat baronului Kemény în limba maghiară, merită ca să fie transmis posterității întocmai după original precum urmează:

Topánfalva Iunius 14-én 1849,

Méltóságos Ezredes Ur! Hozzám intézett utileveléért, melyben biztosittatik Abrud bányára történhető menetelem, ugy szintén hozzám leereszkedésiért is köszönettel tartozom a Mlgs Ezredes Urnak; de bocsánat, mert egy máskorti környüállásaink, az ide mellékelt bizonyos okokból, melyek másolatban küldetnek az Ezredes Urnak és melyek mindenféle világszerte szabadságot, testvériséget és jogegyenlőséget ohajtó mostani század szellemivel szemlátomást ellenkeznek, telyességgel egy mássali tanácskozásunkat nem javasolyák. Ezredes Ur! ne sajnálja fáradságát felolvasni ezen ország kormányzo Elnöktől Drágos képviselő által hozzánk leküldött, ugyan e tekintetben Ilatvanihoz intdettkdtt ellenkezo' iratokat, 's, meg lesz gyözödve az Ezredes Ur, hogy ezen szándékot nem csak a Román Nemzet fogja kárhoztatni, hanem kárhoztatni fogják minden a Magyar Nemzettel jelenleg ugyan azon egy czélra törekvö 's phisicai eröt nyujto nemzetek is.

Uram, mi a szabadságnak ellenségei nem vagyunk, mert régebben ohajtjuk a szoros értelemben szabadságot mint önök 'sminden napi rabigáboli meg szabadulást; de midőn más Nemzet bővölködik annak élvezetével, mi is igényelhetjük, hogy attol meg ne fosztassunk.

Mlgs Ezeredes Ur! bocsánat hogy egy másközti korjásaink anyira elválasztanak egymástol, hogy még régi esmeretségünk jussán se beszélhetünk együtt. Km a mult békekötési tanácskozásunk alkalmával Buttyánt és Dobrát a Hatvani be jövele a magyar katanaság dühének aldozatjává teve; annál inkább tartoztat el menetelemtől az Ország kormányzó elnöknek ezen két egymással ellenkező irata.

Subscripțiunea lui Vlăduțiu e ruptă trențuită ca și partea de sus a coli mari pe care e scris acest răspuns; se pare însă că acest exemplar este conceptul după care s-a de copiat răspunsul trimis, era după aceea conceptul a trebuit să treacă prin multe adversități dintr-un loc în altul, până când proprietarul său ajunsese iarăși la locuința sa desolată din Bogata.

Câtă diferență între terminii de bună cuviință și educație ai acestei epistole responsorie adresată unui adversar armat și între biletul barbar al lui Bereczki din Octombrie 1848! Că Vlăduțiu scriu și în timpuri bellice vrășmașii civilizați, că Beretzki scria până în 1878 bazibozucii turcești. Vlăduțiu a observat maxima: *Svavis in verbis, fortis in re.*

Că N. Vlăduțiu s-a bucurat de toată vaza și stimă fraților săi de arme din Munții Apuseni, ne dau probe frumoase câteva corespondențe aflate între hârtiile sale. Așa între altele aflăm una ruptă în partea sa inferioară, în care însă noi cunoaștem mâna bravului Ioan Buteanu fost prefect în comitatul Zarand. Durerea ce respiră din acea scrisoare, se pare să-ți predice finitul tragic al autorului ei. Buteanu adică scrie:

Frate Vlăduțiu! Cruciațiunile tale sciu bine că sunt mari atunci, când sinistra soartă te-a adus până la munții noștri; însă frate, de au fost ale tale chinuri mari, și ale mele încă au fost și sunt cumplite. De 6 luni acum, de când tot mereu mă lupt cu rebelii. Prefectura mea este tocma în gura Ungariei, de unde tot mereu au încurs cetele rebele asupra mea. Acuma starea mea încă este disperată, că singur românii ne vând și sunt gata a ne prinde și a ne da în mâna rebelilor. Acum noi românii trebuie mai tare să ne ferim de românii de frații noștri. Nu suntem încă martori.

Salutare fratie.

Quartirulu meu se află în Bucesiu în munte. Să te adresezi (cărte ruptă) de vrei să-mi scrii.

(Data și subscripțiunea rupte).

În tot cazul acesta scrisoare a lui Buteanu a fost trimisă lui Vlăduțiu înainte de luna lui mai, adică înainte de a se retrage și el din comitatul Zarand la Câmpeni și la Abrud.

Alte două scrisori mai lungi ale lui Ioan Axente, una din 4 și alta din 16/28 iunie adresată lui Vlăduțiu; era una a treia tot a lui Axente din 5/17 iunie 1849 sunătoare către prefectii Iancu și Balint la Câmpeni, sunt tot atâtea probe de criză supremă, de încordări uneori supraomenești și de dorul fierbinte de a scăpa odată din acea situație înfricoșată pe care românii fuseseră condamnați a o primi din toamna anului 1848 mai fără nici o pregătire serioasă; se poate însă ca acestea să vor publica întregi.

Scoaterea lui Kemény din munți, operațiunile belice continuate în același timp împrejur de Alba Iulia, în fine străbaterea armatelor imperiale confederate și definitivă trântire la pământ a insurecțiunii ne pot fi cunoscute mai bine mai rău din o mulțime de alte publicațiuni câte au apărut atât în limbile patriei cât și în alte limbi europene, ca franceza, engleza, rusă. Noi aceia să mergem pe urma neuitatului confrate Nicolau Vlăduțiu din Munții Apuseni pe Mureș în sus iarăși la parohia sa Bogata, de unde plecaseră la începutul acestei schițe biografice.

Parohul Nicolau Vlăduțiu fiu al parohului Vasile din consoarta sa Floarea Ciaclan, fusese născut în anul 1818. Dus mai întâi la școlile normale în 1827 până în anul 1835 terminase și patru clase: gimnaziale la r. catolici în M. Osiorheiu, de unde a trecut în clasele superioare la Blaj și de acolo la cursul de drepturi în Cluj; de aici însă văzând pe părintele său forte debilitat în sănătate, în 1840 s-a decis a intra la cursul de teologie morală în Blaj, pentru că familia să nu devină fără nici un sprijin. Absolvind cursul în 21 sept. 1841 se cunună cu Maria Manu din familia Manu de la Vințul de Jos, care fu o căsătorie din cele mai de model,

pismuită însă cu atât mai mult de un destin crud. În 26 Octombrie hirotonit de preot cu data din 1 Ianuarie 1842 primi așa numita paucenie sau singhelie, adică diploma episcopescă de hirotonire. În procesul cel mare urdit în Sibiu cu intervenția foarte activă a lui Konrad Schmidt și a câtorva patricieni între episcopul Lemeni cu câțiva profesori, protopopi și preoți, a fost încurcat și Niculae Vlăduțiu tot așa de ușor ca și alții, căror nu le trecea nici ca prin vis, că acel scandal infam fusese, plănuit aicea, din răzbunare înverșunată provocată prin petițiunile episcopilor înaintate la dietele din 1837 și 1841/2 și prin atacul dat sașilor de către episcopul Lemeni, fără ca să observe și acesta, că și el devenise în același timp instrument al aristocraților, care conspiraseră încă din a. 1791 că se înfrângă pe sași și să nimicească toate privilegiile lor, dar să nu fie demascați și să nu vie în conflict cu curtea Vienei, care până în a. 1867 apăruse pe săsime totdeauna cu mână tare, ei s-au folosit de pana și de graiul lui Lemeni.

Anul 1848 aflase casa parohială din Bogata locuită de familia tânărului preot cu mama sa preoteasa văduvă și unchiul său Iacob cu soția. Locuința patriarhală.

Pentru că generația de astăzi să-și facă oareșcare idee despre atrocitățile războiului civil din 1848/9, prin care treceau miile de familii, vom atinge și aici numai câteva din suferințele familiei Vlăduțiu, căror asemenea înduraseră și altele forte multe.

După depărtarea capului familiei în castrele austriece mai întâi până dincolo de S. Reghin, era în decembrie până la înfruntările Ungariei pe drumul de la Oradea mare, unchiu său Iacob rămăsese pe lângă cele trei femei, dintre care preoteasa tânără avea doi prunci mici pe Ana și pe Iuliu, iar pe al treilea îl purta sub anima sa. Aflând că vine oastea secuiască spre a trece înaintea austriecilor, bătrânul Iacob săpând groapă în gradină a ascuns acolo tot ce aveau mai prețios, era bani în groapa aia. Preoteasa tânără îi trimise din haine la un cumătru maghiar anume Iakab Sándor. Secuii venind se așezară aproape la podul de cătră Cuci, după care își deteră porunci aspre, că locuitorii să ducă pentru toată oastea lor mâncare și băutură. Bietul unchi Iacob în speranța că va mai îmblânzi pe comandanții secuilor, făcu totul ca să încarce un car înălțat pe loitre cu scânduri, precum să aduce păpușoiul din câmp, cu câta pâine coaptă au aflat, cu standuri de brânză, cu slămini și cu un butoi de vinars, iar de car mai leagă și o junincă de doi ani și așa plecă în castre. Se prea înțelege, că pe lângă acel tribut Iacob roagă pe comandanți, ca locuința și averea cealaltă a familiei să fie cruțată și apărută. Aceia îi și promiseră cruțare. Iluzie tristă. În altă zi familia începu să scoată hainele din ascunzători, însă nu apucară să le aducă în casă, pe când iată că vin câțiva secuși și trăgând cele două cară ale familiei de înaintea grănarului, încărcau toate hainele pe car și cu acele cereale, cașiuri, slămini, era brânza fiind în standuri mari pe care nu le putea scote din celariu, le sparseră, apoi brânza o înfundară în fețe de perini luate din paturi; în fine sparseră și buțile cu vin, apoi îl turnară ca dintr-o baltă în vase mai mici ca să-l duca cu ei; după aceea mergând în stupină trântiră stupii de pământ și luară din ei numai fagurii cei plini. Tot atunci secuii au mânat cu ei și vitele aflate în grajduri și curte; până și hainele preotesei tinere ascunse la Iakab Sándor au fost denunțate și apoi răpitate. Așa membrii familiei au rămas numai cu veșmintele pe care le avea pe trup, iar din cealaltă avere a scăpat numai un car cu șase boi, cu care servitorii erau duși în aceea zi la pădure, iar după aceea acest rest de avere a fost ținut în ascuns pe aicea. Secuii adică pe cât timp au stat acolo în lagăr, veneau în toate zilele ca să caute pe parohul Nicolae Vlăduțiu, era într-o zi cocișiu care și el era secuș, știind unde sunt prețioasele familiei, le-a denunțat și pe acelea; au scăpat numai banii îngropați.

Într-o zi venind iarăși niște secuși aflară pe micii Ana și Iuliu dormind pe paie, coperiți cu un cojoc. Un secuș voind să străpungă capul lui Iuliu cu lancea nu-l nimeri, decât îi sângeră numai obrazul și lancea se înfipse în pământ, după aceea luă pe prunci și îi aruncă goi afară pe nea (zăpadă), căci era iarnă în Decembrie. Văzând că nu pot pune mâna pe preot și că soția lui nu știa să spună unde se află, o luară pe aceasta grea mare precum era, că să o spânzure de grinda, iar alții propuseră să o ducă cu ei în castre și așa maltrată și batjocorită o duseră până în mijlocul satului. În acele momente supreme unui țigan cunoscut în sat de om isteț, fiindu-i milă de preoteasa zise secuilor, că mai bine să-și vază de ceva merinde la drum, căci iată lagărul lor pleacă mai departe. Secuii crezură și lăsând pe preoteasa intrară pe la casele oamenilor ca să-și ia merinde. Atunci țiganul apucă iute cu preoteasa în altă parte și o ascunse la un armen

într-un lădoi de cele mari, în care ardelenii noștri țin grâu sau alte cereale. Altă dată preoteasa tânără se ascunsese afund într-o jireda de paie, dar secuii venind iar, înfingeau lăncile în paie ca să o afle, să oucidă.

Nu peste mult preoteasa născu pe fiul său Valeriu, dar ne mai fiind sigură nici pe o zi de viața, s-a decis ca să meargă cu pruncii la părinții săi în Vinț și a plecat cu carul și cu boii rămași, luând cu sine și pe un șerb credincios, iar pe pruncul de curând născut l-a putut boteza numai în castelele românești de la Atientisi (Czintos) în comitatul Albei de la stânga Mureșului.

După multe suferințe și călătorii în cap de noapte, pe ger tare, preoteasa ajunsese cu pruncii săi la Cricău (Krakd) nu departe de Alba Iulia, pe unde erau gloate din legiunea lui I. Axente. Acolo românii crezând că preoteasa Maria Vlăduțiu ar fi cine știe ce doamnă de ungar și spioană, era pe aci se-i ascundă soarele³¹) Dumnezeu însă voise ca unul dintre tribuni să o recunoască îndată ce o văzu și așa luând-o sub scutul său, în loc de a o conduce dincolo de Alba-Iulia la Vinț, fu îndreptată și condusă în munți la bărbatul său, unde la început a stat câțva în Zlatna, după aceea în Roșia și apoi tot în Câmpeni până în vara anului 1849 când s-au întors cu toți ai lor acasă la Bogata, unde îi aștepta o mare dezolațiune.

Secuii cât au stat în lașăr au mers și au treierat (imblatitu) stogurile de grâu ale preotului, apoi productul l-au așezat în grânari sub încuietoare și sigil sub pedeapsă de moarte, „daca s-ar atinge cineva de acea avere a lor”; iar preotesei bătrâne și celorlalți căseni le-au permis din mare grația ca să mănânce mălai și mămăligă. Secuii însă n-au avut timp să consume sau să ducă grâul cu sine, că-ci a trebuit să o i-a de acolo în altă parte. Ei însă au maltratată rău și pe bătrână, iar odată au pus-o cu capul pe pragul ușii ca să îl taie cu securea.

După pacificarea țării parohul N. Vlăduțiu apucându-se din răspuțeri de economie, îndată în anii de întâi a început a se desdăuna de o parte a pierderilor sale; dar soția sa cutremurată întru toată ființa sa prin maltratările în care văzuse moartea cu ochii săi, alterată foarte și prin călătoriile făcute pe ger cumplit, pătrunsă și de supărare cauzată prin atâtea pierderi, de cum s-a întors acasă, rău sa mai simțit sănătoasă, până când Dumnezeu o cheamă la sine în 24 Februarie 1851, după ce născuse pe al cincilea prunc Iuniu, pe care însă după doi ani l-a chemat mama sa la sine. Așa preotul N. Vlăduțiu rămase vădov cu doi prunci în viață, Ana și Iuliu, căci alți trei muriseră de mici. De atunci dânsul nu mai văzu zi bună; își iubise prea mult consoarta, decât ca să o mai poată uita vreodată. Am văzut mai sus că arhiereul său îl onorase cu titlu de vice-protopop. Acela însemna, că pentru meritele sale către dinastie și monarhie a fost decorat din partea monarhului nostru cu crucea de aur cu corona ordinului Francisc Iosif I, iar de la împăratul Rusiei îi venise decorațiunea pe care o avea și protopopul Simion Balint. Tote acele distincții frumoase nu era nici-o consolare pentru Nicolae Vlăduțiu, ca să tacem ca pentru pierderile sale materiale nu a fost desdăunată cu nimic de către nimeni pe lume. Tocmai din contră, în anii următori denunțat fiind și Vlăduțiu ca și alți români în mod infam, în loc de recunoștință i s-a calcat casa de câteva ori cu gendarmi, căutând la el scripte străine și alte fantasil de ale despotismului, până și prin poduri, după ce mai întâi încercaseră să-l facă denunțat anume asupra parohului Iosif Lazaru din Ernotu, frate mai mare al fostului consilier gubernial Alexandru Lazăr, un preot din cei mai blânzi și mai retrași de către orice agitațiune politică³²).

Mai târziu, între anii 1860 și 1864 vrășmașii au dat foc de patru ori la averea sus numitului paroh, i-au și furat din grâu, până ce îl și sărăciseră.

Ne-ar plăcea să cunoaștem bărbați romani mai mulți, care după ce vor fi trecut prin atâtea adversități și suferințe fără nume, să nu fi căzut cu spiritul și să nu dispere de viitor. Nicolae Vlăduțiu căzuse într-o melancolie grea, care îl făcea ca să-si caute distracție în afară și să-și aline durerea sufletului cu băutură. Dacă el nu a căzut în o misantropia extremă, ca să înconjoare pe toată omenimea, sau să se poată afla de o parte în sentimentele sale religioase, de

³¹ Au mai pățit așa și alte persoane de români cu gardiști români și cu primari ai comunelor, mai ales dacă nu aveau pașaport de la comitet sau încăi salva-guardia de la vreun prefect. Chiar și redactorul acestei foi er să o pațeară în Vistea de jos în comit. Făgărașului.

³² Vezi mai sus scrisoarea colonelului br. Heidte.

alta într-o împrejurare, că oamenii din poporul propriu, români și maghiari fără distincție, alergau la el nu numai din Bogata, ci și din alte comune vecine în toate necazurile lor, ca să ceară învățătură și apărare contra asupritorilor, pe care o și aflau, prin care însă asupritorii se înverșunau asupra lui și îi făceau rele multe.

În 8 Februarie 1872, parohul Nicolae Vlăduțiu căzu în morbul periculos al pleumoniei (aprinde de plumâni) în urma căruia în 17 aceleiași luni își dete sufletul în mâinile Tatălui ceresc, după ce cu puțin mai înainte își văzuse căsătorit și pe bravul și mult iubitul său fiu Iuliu, care în anul precedent ca jurist apucase a depune și examenul de stat. Fiul și fiica răposatului își împliniră cea din urma datorință firească cu iubire și pietate demnă de ei, de părinții deși toată familia lor stimată și respectată totdeauna de către tot poporul care le venea în contact cu membrii ei.

Era noi, contemporani ai lui Nicolae Vlăduțiu care am cunoscut de aproape devotamentul lui absolut pentru cauza noastră națională, realitatea sa patriotică, credința sa neclătită către tron, noi acești foști camarazi în luptele lui, cu ce să-i răsplătim cel mai puțin sacrificiile materiale ale lui depuse pe altarul patriei și al națiunii? O răsplată ca aceasta, tocmai de ar fi posibilă, ar veni prea peste măsura târziu din partea noastră.

Tot ce se poate de la noi astăzi, după 36 de ani computați de la 1849 încoace este, ca să depunem în memoria lui acest monument scris, dar foarte modest în coloanele organului asociațiunii noastre, să-i înscriem numele lui pentru totdeauna în catalogul martirilor libertăți drept înțelese.

Bibliografie

Baciu 1977	– P. Baciu, <i>Prefectul Câmpiei ardelene</i> , București, 1977.
Barițiu 1886a	– G. Barițiu, <i>Nicolae Vlăduțiu, preot, fost prefect în 1848-49, suferințele lui, în Transilvania</i> , XVII, 1-2, 1886, p. 5-10.
Barițiu 1886b	– G. Barițiu, <i>Nicolae Vlăduțiu, preot, fost prefect în 1848-49, suferințele lui, în Transilvania</i> , XVII, 3, 1886, p. 1-7.
Bănescu 1910	– N. Bănescu, <i>Gheorghe Bariț. Rolul său în cultura națională</i> , Vălenii de Munte, 1910.
Bocșan, Grăf 2003	– N. Bocșan, R. Grăf, <i>Revoluția de la 1848 în Munții Apuseni. Memorialistică</i> , Cluj-Napoca, 2003.
Bocșan, Leu 1988	– N. Bocșan, V. Leu, <i>Memorialistica de la 1848 în Transilvania</i> , Cluj-Napoca, 1988.
Bocșan, Leu 2000	– N. Bocșan, V. Leu, <i>Revoluția de la 1848 din Transilvania în memorialistică</i> , Cluj-Napoca, 2000.
Dumbrăvescu 2014	– N. Dumbrăvescu, <i>Aspecte ale Revoluției de la 1848-1849 în localitatea Chirileu județul Mureș</i> , în vol. coord. D. Sinaci, E. Arbonie, <i>Administrație românească arădeană. Studii și comunicări din Banat-Crișana</i> , vol. IX, Arad, 2014, p. 703-719.
Dumbrăvescu 2015a	– N. Dumbrăvescu, <i>Pagini de memorialistică măruntă despre prefectul Ioan Axente Sever</i> , în <i>AstS</i> , III, 5, 2015, p. 55-71.

- Dumbrăvescu 2015b – N. Dumbrăvescu, *Revista Transilvania (1868-1878) sursă documentară pentru cunoașterea Revoluției de la 1848-1849 din Transilvania*, în vol. coord. N. Dumbrăvescu, *Tinerii istorici și cercetările lor*, vol. II, Cluj-Napoca, 2015, p. 53-68.
- Dumbrăvescu 2016 – N. Dumbrăvescu, *Din memorialistica mărunță a Revoluției de la 1848-1849 din Transilvania. Însemnări despre Avram Iancu*, în *Apulum*, LIII, 2016, p. 159-179.
- Hancu 2012 – A. Hancu, *Drama Ardealului 1848-1849. Mărturii. Pierderi umane și materiale în timpul Revoluției și Războiului Civil în Transilvania centrală*, Târgu Mureș, 2012.
- Hangiu 2008 – I. Hangiu, *Presa românească de la începuturi până în prezent. Dicționar cronologic 1790-2007*, vol. I, București, 2008.
- Lazăr 2014 – I. Lazăr (coord.), *Revoluția românilor din Transilvania 1848-1849. Rapoartele prefectilor revoluției Avram Iancu, Ioan Axente Sever, Simion Balint*, Deva, Cluj-Napoca, 2014.
- Mihu 2012 – E. Mihu, *Un apel către cei morți. Rapoartele preoților greco-catolici 1848-1849*, Blaj, 2012.
- Moldovan 2014 – I. Moldovan, *Din întâmplările vieții. Note și schițe*, Ediție îngrijită și studiu introductiv de N. Dumbrăvescu, Cluj-Napoca, 2014.
- Moldovan 1895 – V. Moldovan, *Memorii din 1848-49*, Brașov, 1895.
- Neamțu 1992 – G. Neamțu, *Contribuția lui George Bariț la Revoluția de la 1848-1849*, în *AIIC*, 1992, p. 17-30.
- Neamțu 2011 – G. Neamțu, *George Barițiu gazetele și procesele sale politice*, Cluj-Napoca, 2011.
- Neamțu, Tutula 2008 – G. Neamțu, V. Tutula, *Aspecte militare și pagini memorialistice despre Revoluția și Războiul Civil din Transilvania 1848-1849*, Cluj-Napoca, 2008.
- Netea 1966 – V. Netea, *George Barițiu. Viața și activitatea sa*, București, 1966.
- Olteanu 1972 – I. Olteanu, *Momente din activitatea prefectului de câmpie Nicolae Vlăduțiu*, în *Apulum*, X, 1972, p. 397-406.
- Ranca 1996 – I. Ranca, *Avram Iancu pe Baricadele Apusenilor*, Târgu Mureș, 1996.
- Ranca, Nițu 1974 – I. Ranca, Valeriu Nițu, *Avram Iancu. Documente*, București, 1974.
- Răduică, Răduică 1996 – G. Răduică, N. Răduică, *Dicționarul presei românești (1731-1918)*, București, 1996.
- Teodor 1972 – P. Teodor, *Avram Iancu în memorialistică*, Cluj-Napoca, 1972.

**From the “Small Memoirs” of the 1848-1849 Revolution from Transylvania. Notes
About the Prefect of the Câmpia Legion, Nicolae Vlăduțiu**

Abstract

The numerous memorialist papers appeared during the second half of the 19th century and the first decades of the 20th century about the 1848-1849 Revolution analyze apart from the revolutionary events of that year a series of aspects related to the life and activity of its leaders of which we can mention Avram Iancu, Ioan Axente Sever, Nicolae Vlăduțiu, Ioan Buteanu and so on. So through this article we aim at bringing into the historians and history hobbyists attention a brief narration of „small memoirs” dedicated to the prefect of the Campia Legion, Nicolae Vlăduțiu, written by the Nestor of the Romanian press from the second half of the 19th century, George Bariț, and published in the pages of the Transylvanian journal from 1886, the main press organ belonging to Astra.

This paper of “small memoirs” brings a valuable contribution to a better knowledge of family Vlăduțiu’s from Bogata of Mureș roots and genealogy, of his intellectual formation, of the priest's participation into the revolutionary events from 1848-1849 and also of the sufferance and the material losses endured by him and by his family during the revolution and during the next period (**Fig. 1-3**). As a conclusion, taking as a starting point this memorialist paper written by George Bariț, the pieces of information provided by Isaia Moldovan in his memoirs, the information offered by the prefect of the Third Field Legion, Vasile Moldovan and those identified in the reports of the prefects Avram Iancu, Ioan Axente Sever and Simion Balint, we can re-make the life and the activity of the prefect of the Câmpia Legion, under all aspects as it has been reflected in the collective memory of some comrades-in-arms during the revolution and of some other people who have met him in different life aspects.

List of Illustrations

Fig. 1. Chart with the damages suffered by Nicolae Vlăduțiu’s family during the 1848-1849 Revolution from Transylvania

Fig. 2. Chart with the damages suffered by priest Nicolae Simonfi’s family during the 1848-1849 Revolution from Transylvania

Fig. 3. Chart with the damages suffered by priest Isaia Moldovan’s family during the 1848-1849 Revolution from Transylvania